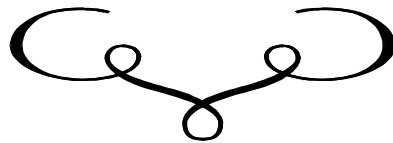

קונטרס

בן אתפאר

יו"ל בע"ה לרגל הכנס "ועתה כתבו לכם – מגדל העמק" מחזור ג'
חנוכה תשע"ה

מאת ארגון "איחוד בני תורה חניכי הישיבות – מגדל העמק"
שע"י עמותת "מלכות מיכאל"

כסלו תשע"ה

נכתב ונערך

בעזרת החונן לאדם דעת ע"י

יואל רוני משידי

להערות והארות
ת.ד. 6054 מגדל העמק

”ואהבת את ה' אלהיך – שיהא שם שמים
מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה
ומשמע תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו
בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות
עליו – אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו
שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו
תורה, פלוני שלמדו תורה – ראו כמה
נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו
הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל
אשר בָּךְ אֶתְפָּאֵר” (יומא דף פו ע”א).

המחדש חידושי תורה והמדפיסם שברו גדול יותר ממקריב קרבנות, וכמ"ש (במכות י א) כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי, טוב לי יום אחד שאתה עוסק בתורה יותר מאלף עולות שעתיד שלמה בנך להקריב לפני. ובזמן שהיה בית המקדש קיים אדם מקריב קרבן ומתכפר לו, ועבשיו כשאדם כותב מה שלמד איזה חידוש ומדפיסו, עולה לו במקום קרבן. ובוזה פי' מה שכתוב (תהלים מ): "זבח ומנחה לא חפצת, אזנים כרית לי, עולה וחטאה לא שאלת, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי". כלומר, זבח ומנחה לא חפצת, וכמו שאמר שמואל, החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה', הנה שמוע מזבח טוב להקשיב מחלב אלים. וזהו שאמר, אזנים כרית לי, לשמוע חכמה ומוסר להבין אמרי בינה, ומה יעשה אם נכשל בחטא, אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, שעל ידי שמוציא לאור עולם ספר שיש בו זיכוי הרבים, מתכפר לו.

[ס' לב אריה בהקדמת ספרו. והביאוהו אחי, עי' בס' ברית עולם למרן החיד"א סימן תקל, ולהגר"ח פלאגי בספרו נפש חיים מערכת ח אות כ. ועוד]

בך אתפאר

בפתח השער

כתב רבינו בעל האגרות משה בחיור"ד ח"ד סי' לה וז"ל: הנה ידוע ומפורסם ונראה לעין כל, החילוק בין אלו המתחנכים בישיבות על ברכי התורה והיהדות ויראת ה' טהורה, שמשאן ומתנן באמונה ובנחת, ודרך ארץ עם הבריות, ובמידות טובות, שעליהם איתא בגמ' (יומא פו ע"א) שאמר הכתוב ישראל אשר בך אתפאר. ובין אלו המתחנכים ללא תורה – שממילא הם גם ללא דרך ארץ ואינם מן הישוב, כמו שרואים אנו מעשים בכל יום. אבל מרוב הפשיטות אשר הדיבור והביאור בזה הוא למותר, נעשה ההעלם מזה עוד יותר, כדאיתא בהקדמת ס' מסילת ישרים. והטעם הוא דלכן אין מדברין ואין מעיינין בזה, וממילא נעלם ונשכח מרוב בני אדם מעלת לימוד התורה ומעלת הישיבות, אף מה שנראה לעין. ונתמעטו מחמת זה התומכים והמחזיקים בממונם ובגופם, שלכן מצב הישיבות דחוק מאד. "ולכן מוטל עלינו ועל כל מוקירי תורה לדבר בכל עת ובכל שעה אודות מעלת התורה וחשיבות הישיבות בזה". וכמו שעושים בני אדם בענין מסחר, שאף את הסחורה שכבר ידוע ומפורסם לכל, אינם פוסקים מלפרסמה עוד ועוד בכל מיני פרסומים אף בהוצאה גדולה. עיי"ש. ע"כ.

"לדבר בכל עת ובכל שעה אודות מעלת התורה וחשיבות הישיבות" – כלשונו הזהב של הגאון בעל האגרות משה זצ"ל – זוהי חובתינו בעת הזאת, ובשורות הבאות ננסה מעט לעסוק בכך בעה"י.

אמרו חז"ל במסכת מכות דף י ע"א: "א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב 'עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים', מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה, שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה". כלומר, הניצחונות במלחמות ישראל, והשמירה מאויבינו הקמים עלינו ח"ו, הכל נרשם ונזקף לזכות לומדי התורה.

בך אתפאר

ובמגילה ג ע"א, על הפסוק – "ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו". (יהושע פרק ה) – ביארה הגמרא, שהמלאך שר צבא ה' בא בטענה ליהושע אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה, אמר לו יהושע על איזה מהן באת על ביטול תורה או על ביטול הקרבנות, אמר לו המלאך 'עתה באתי', היינו באתי על ענין ביטול תורה, מיד 'וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק' וכו'. ובתוספות שם ביארו, ד'הלנו אתה' רומז לתלמוד תורה דכתיב 'תורה צוה לנו', ול'צרינו' היינו בשביל הקרבנות ש'מגינים עלינו מצרינו'. ותשובת המלאך היתה על ביטול תורה, מדקאמר 'עתה באתי' הינו דעל תלמוד תורה באתי דכתיב ביה 'ועתה כתבו לכם את השירה הזאת'. ע"כ.

והקשה בס' לב אליהו (פר' בחוקותי), הלא ידוע שמלאך שנשלח לשליחות מסוימת, מופיע ובא בצורה ובלבוש המסמל את אותו ענין שאליו הוא נשלח. וכיון שכך, היה צריך המלאך – שבא בשליחות ה' להורות על הגברת לימוד התורה – להופיע ולהראות כמו ראש ישיבה וכיוצ"ב. ולא בלבוש של איש צבא עם חרב שלופה.

וביאר, שלפיכך היה נראה אליו כמו שר מלחמה, לומר לו: אם אין אתם עוסקים בתורה אזי דבר זה משפיע על המלחמה. והיינו, שהנצחון במלחמה תלוי בכח התורה, אם כח התורה גובר אזי מובטח שינצחו במלחמה, כיון שכל הכח של אותם הנמצאים בחזית המלחמה נובע אך ורק מכח לומדי התורה שהם המגינים והחילים האמיתיים. ולפיכך נראה אליו כאיש צבא, כיון שרפיון בתורה גורם לכשלון במלחמה, וחזוק בתורה גורם להצלחה במלחמה, כאמור.

בן אתפאר

ובסנהדרין צד ע"ב איתא, "והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צוארך וחבל על מפני שמן", אמר רבי יצחק נפחא, חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה, נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר, כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו. בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת, איש ואשה, שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה. ע"כ. ואמרו חז"ל, וכ"ה במדרש תהלים (מזמור עט), עמד חזקיה בשעה שבא סנחריב, ואמר אין בי כח לרדוף ולא לראות מלחמות, אלא בשעה שאני ישן על מטתי, אתה עושה מלחמותינו. אמר הקדוש ברוך הוא וכן אני עושה לך, אתה ישן על מטתך ואני עושה מלחמה, מה כתיב שם, ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וכו'.

וביאר רבינו הבא"ח בס' בן יהוידע (שבת פט ב). דהנה בשבת לג ע"א איתא, חרב בא לעולם על ביטול תורה, דכתיב והבאתי עליכם חרב נקמת נקם ברית וגו'. ואין ברית אלא תורה, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. ע"כ. ולכן אמרינן בסנהדרין שם שנעץ חזקיהו המלך עליו השלום חרב בבית המדרש, ואמר כל מי שלא יעסוק בתורה ידקר בחרב. עיי"ש.

וכתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' ריב וז"ל: ומי כמונו כאן בארץ ישראל יודעים ומרגישים חסדי ה', היאך עם קטן מתקיים מול ממשלות עשירות ואדירות, עם כל מיני סוגי נשק וכלי השמדה, ומצוי הרבה שזורקים עלינו פצצות וכדומה ולא מזיק, והוא הדין בגולה ג"כ כל קיומינו הוא בלתי טבעי, וחסדי ה' נראה בעין כי השגחתו הנסתרת חופפת עלינו תמיד, וזכינו לזה מפני שאנו עם סגולה ומחזיקים מתוכנו שבט שלם המסור רק להתקדש ולעבודתו ית', ולכן פורש כנפיו עלינו להציל אותנו, והלואי שנזכה כך בס"ד לעולמים. ע"כ.

בן אתפאר

וידועים דברי רבינו החזו"א זצ"ל, שאי אפשר היה לה לשואת אירופה הנוראה להתרחש אלא לאחר פטירתם של רבותינו הברכת שמואל והגר"ש שקופ זכר צדיקים לברכה. כי ביגיעת התורה שלהם הם היו מונעים את החורבן של יהדות אירופה. ורק לאחר שנסתלקו מהעולם התרחשה השואה. ע"כ. הנה מה היה מונע את החורבן הנורא? רק היגיעה ועמל התורה של השערי יושר והברכת שמואל. הם ושכמותם מגינים על העולם. הם החומה נגד השונאים והאויבים.

וידוע המעשה על אחד מגדולי הדור, שבצעירותו היה יושב ולומד אצל חמיו, שהיה מכלכל אותו. וכל הצעה לרבנות שהגיע אל הרב, נדחתה ע"י חמיו, שביקש שימשיך וילמד בביתו. החותנת התנגדה שהוא ימשיך וילמד על חשבונם וביקשה שיעתר לאחת מההזמנות לכהן כרב. "עד מתי נחזיק אותך" שאלה. ענה לה הבעל: "אני לא יודע מי מחזיק את מי, אני אותך, או הוא אותי..." משגבר לחצה של האשה, ניגש הבעל לחתן ואמר לו שאולי, לטובתו מוטב שיעתר לאחת ההזמנות... ואכן הגיעה הצעה מסויימת, וביום המיועד הגיעו עגלות להוביל את הרב ואת מטלטליו אל העיר המיועדת, שם נבחר לכהן כרב העיר. מיד עם יציאת העגלות מהעיר, השיגם רוכב על סוס ובישר להם שהחותן נפטר... אז הבינו כולם היטב את משמעות דברי האב: "מי יודע מי מחזיק את מי!"...

עוד מסופר, על אסיפה למען הקמת בית חולים יהודי, שנערכה באחת הערים בליטא, בראש האסיפה עמד בעל החפץ חיים זצ"ל, בין המשתתפים היו כמה וכמה גבירים שכל אחד מהם התחייב בתרומה. האחד תרם מיטה ואחרים תרמו כמה מיטות, כיבד החפץ חיים את הגבירים, והעריך את תרומותם. בין הבאים היו גם כמה תלמידי ישיבות שאותם קיבל החפץ חיים בכבוד גדול מאוד, הדבר חרה לגבירים, היתכן שאנחנו תורמים הרבה כסף, והנה מכבדים את אלה שלא תרמו כלום. באו ושאלו את החפץ חיים: כמה מיטות תרמו בני הישיבות הללו?

בר אתפאר

השיב להם החפץ חיים, כל אחד מהם נתן חמישים מיטות. תמזו הללו ושאלו, הכיצד תרמו חמישים מיטות, הלא זה סכום עצום, אנחנו עם כל כספנו לא היתה ביכולתנו להתנדב כי אם עשר מיטות לכל היותר ואילו הם נתנו חמישים הכיצד? חזר החפץ חיים על תשובתו ואמר, כל אחד מהם נתן חמישים מיטות שלא יהיו, כל אחד מהם בלומדו תורה גורם שימנעו חמישים חולים, התורה היא מגינה ומצילה, ותורתם תציל אנשים רבים ממחלות וצרות...

ובגמרא (סנהדרין צט ע"ב), מיהו הנקרא אפיקורס, אמר רב יוסף, כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן, לדידהו קרו, לדידהו תנו. (והם אינן יודעין שעולם מתקיים עליהם. רש"י). אמר ליה אביי, האי מגלה פנים בתורה נמי הוא, (שכופר במה שכתוב בתורה. רש"י). דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת. (שמהנין לעולם ומקיימין אותו, והוא אומר דלא מהני מידי. רש"י). אמר רב נחמן בר יצחק, מהכא נמי שמע מינה (שהצדיקים מהנין לאחרים. רש"י), שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם. ע"כ. מבואר, שאם אינו מאמין שיש לכל העיר זכות שלומדי תורה בתוכה, והם מקיימין את העולם, נקרא כופר בתורה.

וכתב רבינו יונה בס' שערי תשובה שער ג אות קנו וז"ל: בכלל האפיקורס – האומר: מה הועילו לנו הלומדים בלמודם. היש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא. מעולם לא התירו לנו את כל עורב ולא אסרו לנו בני יונה. ואלה האנשים גם לא שמעו גם לא ידעו גם לא פתחה אזנם על התועלות הנמצאות בעסק התורה, ובעבור זאת עסק התורה שפל בעיניהם, והמה היו במורדי אור מעלתה, ואין להם חלק לעולם הבא. על כן נתחייבנו ללמד לבני יהודה התועלות הנמצאות בעסק התורה, וכתבנו מקצתם בשער התורה בעזרת השם, למען יכספו הלבבות לתורה, ואשר אין כח בהם ללמוד ידעו הדר כבוד עסק התורה ויזכו בידיעתו, ולא תאבד נפשם מן העולם הבא. ע"כ.

בר אתפאר

ומאן מלכי רבנן, בני הישיבות הקדושות אשר אינם כורעים ברך בפני כל מיני רוחות זרות, אנשי בליעל המבקשים לבטלינו ולנתקינו מתורת אלוקים חיים, בתואנות שוא ומדוחים, אשר כל מגמתם – ככל הגויים, ולפסוח על שתי הסעיפים. אך לנו דרך אחת כל הימים, ללכת בדרך המסורה מדורות קודמים, בהשקפה טהורה מפי הזקנים, לעמוד כחומה בצורה מול התועים, ובאמצעות התורה להדבק בחי עולמים.

וכתב בשו"ת להורות נתן ח"א (בהקדמה), שבימי עקבתא דמשיחא הללו, פריצי עמנו פרקו מעל עצמם עול מלכות שמים, ועבדי היצר הרע משלו בנו, ומכל מקום כאשר הם רואים שיראי ה' נלחמים במסירות נפש כדי להחזיק את בדקי התורה ומוכנים לוותר על כל טובת הנאה מידם כדי שיוכלו להמשיך בדרך המסורה מאבותינו הקדושים ועד משה רבינו ע"ה, הרי בהכרח שיתחשבו ברצונם של יראי ה' ובסתר לבם אף יעריכו ויעריצו את גבורי הרוח המשליכים נפשם מנגד כדי לקיים את כל דברי התורה הזאת בלי ויתור. אבל כשרואים שאלו המתעטפים באיצטלא דרבנן מחניפים להם ומוכנים לפרוץ גדרי התורה ולשבת את דרכם בגלל שוחד של שררה וממון, ומכריזים בריש גלי שאם תנתן המשרה על שכמם וירכיבו אותם לאלוף על ראשם כי אז יקילו מעליהם את עולה של תורה, וימציאו תחבולות איך להתיר לעבוד עבודה זרה בטהרה ולהתנבל ברשות התורה – הנה באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה ח"ו, כי פריצי העם נוכחו לדעת שכל מה שאסרו חכמים עד הנה אין זה בסיבת מצות התורה, אלא בגלל רוע לבם ואכזריותם של חכמי התורה ח"ו הרוצים לרדות בעם, שהרי עיניהם הרואות שהתורה היא כחומר ביד היוצר, ואך ברצונם של רבנן תליא מילתא אם לאסור או להתיר – ואם אמנם כך הוא, אם כן אין צורך בתורה כזו כלל, ומאי אהני לן רבנן המוכרים את התורה תמורת שוחד גאווה וממון, עד שהחנפים האלו חותרים חתירה תחת זכות קיומם של כל יראי ה' החפצים בקיום התורה באמת ובתמים.

בך אתפאר

ואלו המגיסים לבם בהוראה ומפרסמים בפומבי באזני ולעיני פריצי העם ובוזי התורה, לאמור, קבלוני קבלוני לאלוף לראשיכם, כי לא אכביד עולי עליכם בחומרות יתירות כדרכם של הנהו רבנן דמאי אהני לן, ובריש גלי מבטיחים לקלי עולם להאכילם הקל הקל, ומתוך כך לא זו בלבד שמפריצי הפרצה בעם מוסיפים לפרוץ פרצות חדשות בחומת תורתנו הקדושה באמרם הלא התירו פרושים את הדבר, אלא שהחנפים האלו מגרים את הדוב בתלמידי חכמים יראי ה' שאינם מוכנים לעשות סחורה בתורתם, ומוסיפים שנאה על שנאת עמי הארץ לתלמידי חכמים, ודברי תורה והלכה נעשים מדרס לרגל גאווה של פרוצים, ישיחו בו יושבי שער ונגינות שותי שכר. ועל כגון זה אמרו חז"ל (סנהדרין קא א), הקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם, מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקדוש ברוך הוא ואומרת לפניו, רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים.

וכלל הדברים בזה, כי מורי ההוראה המוחזקים בענוה וביראת חטא ומתרועעים עם תלמידי חכמים ויראי ה' ונכנעים לפניהם, ואין רצונם למצוא חן בעיני קלי הדעת – אליהם תשמעון לקבל הוראתם בין לקולא ובין לחומרא. וחילופיהן, המחניפים ליושבי קרנות ומבטיחים באזני הריקנים להשתמש בכחא דהיתירא כדי שישומו שררה על ראשם, ואין בהם מדות של תלמידי חכמים המצויינים בהכנעה ובענוה וביראת חטא – חלילה לשמוע לדבריהם, לא קולותיהם ולא חומרותיהם, כי הם כמוץ אשר תדפנו רוח. ואנו אין לנו אלא לקבל תורה מפי תלמידי חכמים וצדיקים אשר שיחם ושיגם והנהגתם הם לפי הדרך הקדושה שהנחילו לנו רבותינו הגאונים הצדיקים מדור דור עד משה רבינו ע"ה, ומינה לא נזיע. עכ"ל.

בן אתפאר

ובתענית דף ל' ע"ב: אמר רבן שמעון בן גמליאל – לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכו'. ואחד הטעמים בגמרא כיון שביום זה פסקו מלכרות עצים למערכה. ע"כ.

ומה היתה השמחה הגדולה על שבאותו יום הפסיקו לכרות עצים למערכה?

הנה הרשב"ם בבבא בתרא קכא ע"ב מפרש, שהיתה השמחה לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת. ועל השלמת המצוה היו שמחים. אולם בפירוש רבינו גרשום בבבא בתרא שם פירש באופן אחר מהות השמחה שהיתה להם ביום זה, והוא מפני שכל זמן שעסקו בכריתת עצי המערכה היו מתבטלין מתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה.

ושמעתי בשם הגר"נ קרליץ שליט"א, דהנה יש להתבונן, בגלל כמה עשרות יהודים – שמכאן ואילך היו עוסקין בתורה – צריכים כל ישראל לעשות יום טוב? ואולם, האמת היא שאין זה קושיה כלל, כיון שבכח לימוד התורה טובה עצומה מושפעת לעולם, ואפילו בלימוד של יחיד או יחידים, וכל שכן לימוד תורה של עשרות, ולפיכך בודאי ביום זה שהצטרפו עוד בני אדם ללימוד תורה צריך לעשות יום טוב. יהודים שמתחילים ללמוד תורה ופותחים כולל חדש, בודאי שצריכים כל העם לעשות יום טוב ושמחה גדולה על זכות זו שמשפיעה טובה וברכה לכל העם כולו. ע"כ.

כך צריך להרגיש כאשר מתווספים לומדי תורה, כאשר נפתחת ישיבה חדשה, כולל חדש, וכל מקום תורה שמתווסף – הרי היא ברכה לכל העולם. וכן להפך, כאשר ישיבה קדושה נסגרת ח"ו, וכיוצא בזה, כמה צריך לדאוג ולהאגח על ההפסד הגדול.

בן אתפאר

בני הישיבות הקדושות, אברכי הכוללים, וכלל לומדי התורה, הינם נושאי משרות ותפקידים חשובים ביותר. לא רק ביחס לאנשי העולם, הא מילתא דפשיטא. אלא אפילו בעולם התורה, וכמו שאמר רבינו בעל החזון יחזקאל, הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל, גבי עדת קרה, שמשא רבינו אמר להם "המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם וכו' ובקשתם גם כהונה". שהכוונה שהם קינאו במשה ואהרן, וחיפשו גם כן איזה "משרה". וע"ז השיב להם משה המעט מכם כי הבדיל אלקי ישראל אתכם, שאתם שבט לוי המובחר, ותוכלו לעסוק רק בעבודת ה', והלא זהו גופא שררה שאין כמותה, ולמה אתם צריכים כהונה. והביאו בתשובות והנהגות ח"ד סי' ריד, והוסיף, שזהו מוסר השכל בזמנינו, שאם זוכה לשבת בכולל לעסוק בתורה ועבודה לבד, אין לך זכות כמוהו ולא צריך שום שררה אחרת. ובעיקר הטענה שכבר למד מספיק זמן בכולל, וראוי לו לקבל משרה, אין זו תמיד טענה נכונה.

והביא מהג"ר משה שניידר זצ"ל, שלפעמים אברך נמצא בכולל כעשרים שנה ואינו מקבל שום תפקיד, והוא ומשפחתו מצטערים, אבל האמת שצריך לידע שיש לו תפקיד גדול מאד בכולל, שהרי שואלים אותו בלימוד ומסתכלים עליו בתפלותיו ועל התמדתו, ואם עושה כן הרי הוא מורה דרך וכו"מ ממש, אף שאין לו שום תואר רשמי במשכורת, וכן יש בחורים בישיבה, שמפקירים עצמם לאחרים ומשמשים כדוגמא, ולדבריו הם רמי"ם ממש, אף שאין להם תואר רשמי ומשכורת, ולדבריו, זוכין לסייעתא דשמיא והצלחה מיוחדת עד שזוכים להיות גדולי תורה, ואמר שלעתיד לבוא נדע מי הם הת"ח שהקב"ה שש ושמה בהם... ע"כ.

וכתב רבינו החפץ חיים בס' חומת הדת פרק שני וז"ל: והנה מצינו בכתוב שבאו הרבה מגדודי ארם אל אלישע הנביא, ופחד נער הנביא מאוד מפניהם, ואמר לו הנביא שלא יירא מהם, כי רבים אשר אתנו מאשר אתם, ולאות על אמיתת דבריו התפלל לה' שיפקח את עיני

בן אתפאר

הנער, וירא והנה מלא רכב אש וסוסי אש סביבות אלישע. וענינו, שהראה לו המרכבות שלו שהם של אש והמרכבות של גדודי ארם בשר ודם, הם כאין נגדם, ועל כן אין לו לירא מהם כלל, ואף אנו נאמר בענינו, רבים אשר אתנו מאשר אתם, כי אנחנו המתנהגים על פי התורה היא דרך כבושה ובטוחה, שהלכו בה כמה אלפים תנאים ואמוראים וכמה מאות נביאים, ובראשם הדור הראשון שהיו בהם יותר משש מאות רבוא שהפחותה שבנשיהם היתה גדולה מיחזקאל הנביא (כמו שאמרו חז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל הנביא), שראו כולם עין בעין התגלות כבוד ה' על הר סיני ודיבר עמהם פנים בפנים כמו שכתוב פנים בפנים דיבר ה' עמכם וגו', מה שאין כן אלו המהרסים אין להם שום יסוד לדבריהם אלא בדוים הם מלבם לפרוק עול התורה מעל צואריהם כדי למלאות רוב חמדתם ותאותם, ועל כן צריכים אנו לחזק דת קדשינו בכל מה שנוכל ואין לנו לחוש ללעגם ולליצנותם כלל וכלל. ע"כ.

והנה כתב בס' שם משמואל [בנו של האבני נזר (בראשית, חנוכה)], דהנה כל איש ישראל משתוקק לאביו שבשמים, כי נפשו חלק אלוך ממעל וכמו שלהבת המתענעת ונמשכת למעלה, אך עבירה הינה מטמטמת לבו של אדם, וזה ענין טומאה שהיא מלשון טמטום כבש"ס (יומא ל"ט א) אל תקרא ונטמאתם במ אלא ונטמטם במ. והנה היונים כל כוונתם היתה לטומאה, טמאו כל השמנים שבהיכל וכו', וכונתם לטמטם את הלבבות שלא יהיו נמשכים ומתלהבים אחר השי"ת, כי היו מתנגדים לזה שישאל יש בהם חלק אלוך ממעל, וזהו שגזרו כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, וכשגברו מלכות בית חשמונאי ונצחום נתלהבו נפשות ישראל ביותר להמשך אחר השי"ת כרשפי אש שלהבתיה המתלקחת ומתלהבת למעלה, ולאות אמת שנרצה ענינם למעלה בא הנס בנרות, שענין הנר שהשלהבת עולה מאליה שנמשכת למעלה, השמן נמשך אחר הפתילה ועולה בלהב אש אוכלה בכל רגע ורגע בחיות חדשה, כאמרם ז"ל (ברכות נ"ג א), גבי המוציא

בר אתפאר

שלהבת לרה"ר, שמה שעקר לא הניח ומה שהניח לא עקר, כי בכל רגע ורגע בא אור חדש, ובנר אמרו ז"ל שיש אור הישן ונתוסף בו בכל רגע ורגע גם אור חדש, וזה מתאים לענין ישראל שהיו אז באותה בחי' בחיות חדשה בכל רגע ורגע בלתי מתישנת כלל ולא נתקררו האהבה והחיות שלהם לה' יתברך. "ולפ"ז יש לומר שגם לדורות זהו הענין של נר חנוכה להמשך אחר השי"ת כלהב אש עולה למעלה בכל רגע בחיות חדשה ללא התישנות וללא התקררות".

עוד הוסיף שם, דהנה במדרש (פ' ב') איתא, וחושך ע"פ תהום, זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם. ואין הפירוש מחמת גודל הצרות, שלא חסרו להם לישראל רעות רבות וצרות בכל ארבע המלכיות, אלא הפירוש חושך רוחני, כמ"ש הרמב"ן על אריסטו שהעיוז לומר הוא וחבריו הרשעים שכל שאיננו משיג בשכלו איננו אמת, וגזרו כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, והשפילו בעיני ישראל את חכמת התורה ורוממו בעיניהם את החכמה היוונית, שאמרו שרק בה תועלת כל אדם. אך ישראל לא רבצו תחת משאם, אלא הלכו בגודל ואומץ לב ובקעו את חומת החושך, וזכו לאור גדול הן בגשמיות והן ברוחניות. וזהו שנעשה להם נס בנרות, מורה על ענין אור גדול וחכמת התורה כאמרם ז"ל (ב"ב כ"ה ב) הרוצה שיחכים ידרים וסימנך מגורה בדרום. "ועל כן מאז והלאה זכו להתפשטות חכמת התורה בישראל ביתר שאת, כידוע מסדרן של התנאים, ונתרבו הישיבות ותופסי התורה, החכמה האלקית, היפוך החכמה היונית שהביאה חושך לעולם". עכ"ל.

וכבימים ההם, אשר עמד עם אחד קטן בהרי יהודה בגבורה ובאומץ רוח, ואמר ליונים: לא! אין לנו צורך ב"תרבותכם", אין לנו חפץ בקשר עמכם, יש לנו תורה ומצוות, הניחנו לנפשינו. כן בזמן הזה, אשר עומדים עלינו אויבינו מבית הזוממים לבולל אותנו, החפצים לטשטש את הגבולות הברורים בין החרדים לדבר ה' לאנשי העולם שאין רוח ה' בקרבם. המנסים לפרוץ את חומות הישיבות הקדושות ח"ו, אזי גם עתה נעמוד בגבורה ונאמר להם: לא! אין לנו צורך ב'תרבותכם', 'תרבות'

בך אתפאר

הנשק ו"כוחי ועוצם ידי", 'תרבות' ה"השכלה" ו"הקידמה", 'תרבות' הטכנולוגיה וההבלים, תרבות אנשים חטאים. אין לנו חפץ בקשר עמכם, יש לנו תורה ומצוות, דרך חיים, ישיבות קדושות ומסורת מפי רבותינו מעתיקי שמועה. לא תצליחו לפרוץ את החומות. הניחוננו לנפשינו.

הנה בשלהי שנת תשע"ב הוכרז בעירינו בס"ד על מבצע "ועתה כתבו לכם" – מגדל העמק מחזור א', לעידוד כתיבת חידושי תורה לאברכי הכוללים ובחורי הישיבות הקדושות. וב"ה קיבלנו עשרות רבות של חבורות ומערכות תורניות מפרי עטם של האברכים והבחורים היקרים. וכותבי החבורות המובחרות שבהם קיבלו מילגות נכבדות בכנס מיוחד שהתקיים בחנוכה תשע"ג. ואכן, מרנין הלב היה לראות רבים מאברכי הכוללים ומבחורי הישיבות שנכחו בכנס המיוחד הנ"ל, לשמוע דברי אלוקים חיים במעמד המיוחד. הדבר חזר ונשנה בס"ד גם בשנת תשע"ד.

ועל עתה באנו, הנה כעת אנו עומדים בעזרת ה' יתברך זאת הפעם השלישית ו"בתלתא הוי חזקה".

זכות גדולה היא לנו להרים קרנם של בני התורה בעיר ע"י מבצע זה, וע"י פעולות נוספות. אין כבוד ויקר למגדל העמק אלא אך ורק על בני התורה החוסים בה! על הישיבות הקדושות והכוללים השוכנים כבוד בתוכה! כבודה של כל עיר ועיר אינה אלא על מרכזי התורה הנמצאים בה ותו לא.

ואכן, מה בצע לה לעיר שאין קול תורה בוקע מתוכה? על איזה זכות תשען בעת צרה? במה תתהדר עיר הריקה מתורה ומרוחניות? מה תועלת בבניי פאר ובשכונות יוקרה מבלי לתבל בהם חיי תורה? מה תועלת בבור ללא מים?...

בך אתפאר

על כן חובה על כולנו לפאר ולרומם קרנם של בני הישיבות ואברכי הכוללים שבעירינו, שעליהם גאותינו. העסק הטוב ביותר שניתן לעשות ולפעול, הוא להתעסק עם התורה ולומדיה. ובטוחים אנו שמבצע זה ודאי תורם למען מטרה נעלית זו. וחפץ ה' בידינו יצלח.

קונטרס זה – המוגש בזאת בכנס המיוחד לבני הישיבות, העילית של העם והאומה, אשר "הובדלו מדרכי העולם לא עורכין מלחמה כשאר ישראל וכו', אלא הם חיל השם וכו'" (לשון הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יג הי"ב) – נקרא "בך אתפאר", להורות שאין תפארת אלא בתורה, אין פאר אלא במובחרים שבעם בני הישיבות הקדושות ולומדי התורה. וביומא פו ע"א איתא: ואהבת את ה' אלהיך – שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו – אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי רבו שלמדו תורה. אוי להם לבריות שלא למדו תורה, פלוני שלמדו תורה – ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר.

בהודאה על העבר, ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים, ונתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו. מודה אני לפניך ה' אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות. אילו פינו מלא שירה כים, ולשוננו רינה כהמון גליו, ושפתותינו שבה כמרחבי רקיע, ועינינו מאירות כשמש וכירח, וידינו פרושות כנשרי שמים, ורגלינו קלות כאילות, אין אנחנו מספיקין להודות לך על אחת מאלף אלפי אלפים ורוב רבי רבבות פעמים, הטובות ניסים ונפלאות שעשית עמנו.

בך אתפאר

ובקשה על העתיד, אתה ה' לא תכלא רחמיך ממני. שנוכה להרבות כבוד שמים. לעבדך באמת, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך לשמה ובאהבה.

ויהי"ר שיהיו דברינו לתועלת, ויהא זה נדבך נוסף בביצור החומה המבדילה בינינו לבין כל אותם רוחות הכפירה והמתירנות הנושבות ברחובות. לחזק הכרה נעלית זו בליבנו שאין לנו שיוך אלא התורה הזאת. לכוז בליבנו לאותם הסוברים שיפתונו בחלקלקות לשונם לסגור את הגמרא ולדחותם בשתי ידיים, אשר מטרתם ברורה לקרר את לומדי התורה ולהפריד המחיצות ח"ו. וגדול המחטיאו וכו'. על כן עלינו לחזק ולהתחזק בפרט בימים אלו אשר משנאי ה' נשאו ראש ומבקשים להשפיל ולדכא את לומדי התורה – אם בגזילת פת לחמם, ואם בנסיון לפתותם להוציאם מחוץ להיכלי התורה באמצעים שונים וכיוצ"ב, לפרוץ חומות מגדלי ולטמא פך השמן הטהור ח"ו. לכל אלו אנו אומרים – הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם. הנרות הללו, לומדי התורה המאירים את העולם, קודש קדשים הם, ואין לנו רשות להשתמש בהם ולהפריע להם בעבודתם עבודת הקודש. חלילה מלנתקם מדף הגמרא לעולם החולין ולהבלי העולם. אל תגעו במשיחי – אלו תינוקות של בית רבן, ובנביאי אל תרעו – אלו תלמידי חכמים. (שבת קיט ע"ב). ואנו בני התורה על משמרתינו נעמודה ימים רבים להיות מוסיף והולך בעבודת ה' בעה"י. ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורת ה' באהבה.

ולדאי ויהיו ימים אלו פתח והתחלה לגאולת עולמים, פדות והצלה מאויבינו מבית ומחוץ, וכמו שכתב השפת אמת (בראשית, חנוכה) וז"ל, שהטעם שקבעו מצות נ"ח אצל הפתח, "לרמוז כי ימי חנוכה הם פתח והתחלה לגאולה שלימה שתהיה במהרה בימינו".

בן אתפאר

ועתה כתבו לכם

בענין מעלת כתיבת חידושי תורה

א] בשבת דף פח ע"ב איתא, אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם. מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו. ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים! - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה וכו', אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם. לפרעה השתעבדתם. תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלהים אחרים, בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה. שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות. שוב מה כתיב בה - לא תשא, משא ומתן יש ביניכם. שוב מה כתיב בה - כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם. שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם. מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו וכו'. ע"כ.

וכבר הקשו העולם, מה עלתה על דעתם של מלאכי השרת שרצו את התורה, וכי לא ידעו שהם אינם שייכים בעשית המצוות.

עיקר נתינת התורה לישראל במתנה שישלטו בה ויחדשו בה כפי שכלם

ובהקדמה לס' תפארת יעקב עמ"ס גיטין האריך לבאר באופן נפלא, לפי שיש בקבלת התורה שני דברים, האחד הוא קבלת המצוות לעשות אותם כפי מה שנצטוו, והשני הוא שניתן להם התורה במתנה כמ"ש ויתן אל משה ככלותו

בך אתפאר

שניתנה לו במתנה. וענין מתנה זו שישלטו בה הם ויחדשו בה דברים, והם גופי תורה כמו שאמרו פרק הזהב לא בשמים היא, כבר נתנה תורה לארץ, ואין אנו משגיחין בבת קול, הרי שנתנה תורה לישראל לדון בה על פי שכלם שכל האנושי וכאשר יאמרו כן יקום ועל פיהם יהא כל ריב וכל נגע וכל משפט התורה. ולא שישאלו כל דבר באורים ותומים, או על פי נביא, כי כאשר נתנה לישראל לא בשמים היא. רק הם שולטין בה כפי שכלם.

ועל דבר זה ערערו מלאכי השרת, שהם רצו שישראל יקיימו מצות התורה כפי אשר יסכימו עליהן מן השמים וישאלו ע"פ נביא או באורים ותומים, אך לא שישלטו בה ישראל כחפצם, ועל זה השיב מרע"ה שתי תשובות גדולות, תשובה ראשונה, על פי מה שאמרו, ג' מתנות נתנו לישראל וכולן לא נתנו אלא ע"י יסורין, תורה וא"י ועוה"ב. הרי שלא זכו ישראל לאותה מתנה טובה רק ע"י יסורין, דהיינו ע"י שעבוד במצרים, וזה שאמר להם כלום למצרים ירדתם, לפרעה נשתעבדתם, תורה מאיזה צד תהא לכם, ולמה תזכו עתה בדבר מה שלא זכיתם עד הנה. וישראל זכו בה ע"י יסורין ושעבוד במצרים שנאמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים, (ומה שהי' רוצה ליתנה לשעיר ופארן, לא היה רק לקבל עליהם עשיית המצות, אך לא שתנתן להם במתנה כמו שנתנה לישראל, הלכך אף שלא נשתעבדו במצרים היו יכולים לקבל עליהם מצות), ואכן טענת המלאכים לא היתה על עשיית המצות, אלא שהם ישלטו בה, ויפה השיב מרע"ה שאין להם זכות זה, כיון שלא נשתעבדו לפרעה כישראל שזכו במתנה זו ע"י יסורין.

והתשובה השניה היתה, כי לא יתכן להורות משפטי התורה רק למין האנושי שהם תחת סוג כל עניני התורה והמצות כגון גזילה גניבה ורציחה, ובעלי מלאכות לידע איזה דבר נקרא מלאכה לשבות ביום השבת וכדומה לזה, אבל המלאכים שאין נופלים תחת סוג זה כלל ואין ביניהם כל אלה הענינים, אין ראוי שישפטו הם בדברים הללו, כי כאשר לא נוכל אנחנו להשיג עניני העוה"ב על בוריין לפי שאין הגוף בעולם השפל הזה יכול להשיג ענינים חוץ ממנו, כמו כן

בך אתפאר

המלאכים שאינם תחת סוג עניני עה"ז אינן יכולין להשיג טבעי בני אדם בעולם השפל בעלי גופים לכך אין ראוי להשליט על התורה רק שוכני בתי חומר, וזה שאמר להם כלום גניבה יש ביניכם וכו'.

ב] וכתב ע"ז הגאון בעל התפארת יעקב: למדנו מכל הנ"ל, דעיקר נתינת התורה לישראל במתנה היתה שילמדו אותה ויחדשו בה דברים כל אחד כפי שכלו. רק שיאמר דברים הראויים לאומרם בדרך האמת, ועל דרך זה נהגו כל חכמי הדורות מלפנים זה בונה וזה סותר והכל לאמיתה של תורה, אמנם בדור הזה כמעט פסקה אותה מתנה, כי קמו מקצת חלושי הלב אשר לא יכלו לגשת אל הקודש מקוצר דעתם והטילו אימה יתירה ופחד גדול לחדש שום דבר אפי' אם פיו מפיק מרגליות נגד מה שימצאו היפוכו בדברי אחד מן המחברים, ואפי' מן האחרונים וכ"ש אם קדם הרבה בזמן. באמרם כי אין לנו רק מה שכתבו לנו המחברים בקיצור פסקיהם ועליהם אין להוסיף ומהם אין לגרוע, ואנחנו היום כאילו התורה בשמים ולא לנו נתנה תורה ח"ו, ואם יקשה להם בדבריהם יתאמצו בכל עוז ליישב אפילו בדוחק גדול, וההרגל נעשה טבע לנטות מדרך הישר והאמת, ולא כן כתב הרמב"ן ז"ל בהקדמתו לספר המצות וז"ל, והנני עם חפצי וחשקי להיות לראשונים תלמיד, לקיים דבריהם ולהעמיד לעשות אותם לצוארי רביד, ועל ידי צמיד, לא אהי להם חמור נושא ספרים תמיד, אבאר דרכם ואדע ערכם. אך כאשר לא יכילו רעיוני, אדון לפנייהם בקרקע אשפוט למראה עיני, ובהלכה ברורה לא אשא פנים לתורה, כי ה' יתן חכמה בכל הזמנים ובכל הימים לא ימנע טוב להולכים בתמים. עכ"ל. הרי שעם כל חפצו ליישב דברי הראשונים ז"ל, אעפ"כ לא נטה מדרך הישר ולא נשא להם פנים באשר שהם קדומים לו בזמן, כי ה' יתן חכמה בכל הזמנים לכל מי שנתן לבו לגשת אל הקודש ללמוד בדרך האמת, לא לעסוק בפלפולים של הבל. ע"כ מדבריו.

בזה יתבאר מאמרם 'למה נקרא סיני שמשם ירדה שנה לאומות העולם' - שאינם יכולין לסבול שבכח ישראל לחדש ולהכריע

ג] וע"פ יסוד הדברים הנ"ל, אמרתי בס"ד לבאר בזה הא דאיתא בשבת פט ע"ב -

בן אתפאר

למה נקרא סיני, משום שמשם ירדה שנאה לאומות העולם. ע"כ. והיינו דע"י קבלת התורה נעשו האומות שונאים לישראל. ויש להבין, במה נתייחד מתן תורה שממנו ירדה שנאה לאוה"ע, ואם משום עצם קבלת התורה לישראל, הא חזר הקב"ה על כל האומות ליתן להם התורה והם לא רצו, ומה להם כי ילינו.

ויש לבאר בהקדים דברי רבינו ה'אבני נזר', וכפי שהביא מדבריו בנו בעל השם משמואל בספרו (בראשית, חנוכה), דהנה בהא דהיונים גזרו על ישראל ביחוד על חודש שבת ומילה, יל"ע דבשלמא על שבת ומילה שזה ענין מיוחד לישראל במה שהם למעלה מן הטבע, ע"ז התנגדו היונים שהיו חושבים את עצמם בחוצפתם במעלה יתירה מישראל, אבל חודש שהוא סדר הטבע שהירח מתחדש בכל חודש, למה היו מתנגדים לזה. ותירץ, מפני שהטבע תלוי בדיני תורה, כדאיתא בירושלמי פ"א דכתובות, א"ר אבין אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי, בת ג' שנים ויום אחד ונמלכים ב"ד ועברו את החודש בתולי' חוזרין ואם לאו אין בתולי' חוזרין. ע"כ. והיינו דבאופן שקיבל האב קדושין עבור בתו בת ג' שנים ויום אחד, ובא עליה איש חייב סקילה, וכשעיברו ב"ד את השנה נעשית קטנה למפרע וחוזרין בתולי', וממילא פטור האיש מסקילה דאין ביאתו ביאה. וכתב ע"ז רבינו החת"ס ח"א חאו"ח סי' יד, "דהטבע משועבדת לתורתינו הקדושה, ובתולה שנבעלה אף על פי שעפ"י טבע כבר גדלה זמן הראוי שלא יחזרו בתוליה, מ"מ כיון שעיברו ב"ד החדש הטבע משועבדת לתורה והוחלש כחה וחוזרת בתוליה". ע"כ. ועל ענין זה היה עיקר התנגדותם, היינו ע"ז שהטבע משועבד כפי שיפסקו חכמי ישראל בקביעת החודש כאמור, ד"ז לא יכלו לסבול.

וכיוצ"ב ראיתי להשפת אמת (בראשית, חנוכה), בהא דאיתא כי היונים בקשו לבטל ג' מצות חודש שבת ומילה. ומה ענין חודש שביקשו לבטל יותר מכל המצות. אלא כונתם על קידוש החודש, שזה חרה להם אשר יהיה תלוי קדושת הזמנים בישראל, כמ"ש ישראל דקדשינהו לזמנים. וז"ש בגמרא שאמרו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל. וקשה ממ"נ, הנה קרי ליה 'אלקי ישראל' וא"כ איך 'אין לכם חלק'. אלא, רצו לבטל מבני ישראל אמונה זו

בן אתפאר

שלא יאמינו שהקדושה משפעת כפי מעשיהם. הינו שיש לנו 'חלקי' דייקא. ענין זהו - שמעשינו מעוררין בשמים – זה רצו לבטל. ע"כ.

מבואר, שאין אומות העולם יכולים בעיקר לסבול מעלתן של ישראל שבכוחם לפסוק ולהכריע, ומעשיהם מעוררין בשמים, וכפי שפוסקים כאן ממילא כל תהלוכות טבע הבריאה משתנות לפי דיני התורה שנפסקו על ידי ישראל. שעל דבר זה שיש כח בידי חכמי ישראל לשנות הטבע, אשר משתעבד ומשתנה כפי קביעת ההלכה בפיהן של חכמי הדור, ע"ז בעיקר היתה התנגדות היונים הארורים.

ומעתה, יתבאר שפיר הא דע"י מתן תורה דוקא ירדה שנאה לאומות העולם, דהנה תחילת דרכם של ישראל במעלה זו שזכו שטבע הבריאה משתעבד להם כפי שיפסקו, הוא במתן תורה. וכפי שביאר התפארת יעקב הנזכר, דבקבלת התורה ניתנה להם התורה במתנה, ועיקר נתינת התורה לישראל במתנה שישלטו בה ויחדשו בה דברים על פי שכלם, וכאשר יאמרו כן יקום, ועל פיהם יהא כל ריב וכל נגע וכל משפט התורה, וכאמור. והיינו שכח זה שהטבע משועבד לתורה ולחכמיה, ניתן להם במתן תורה, ומעלה יתירה זו שניתן להם לישראל במתן תורה אשר יכולים לחדש בתורה לפסוק ולהכריע, לערוך תשובות לדינא, וטבע הבריאה משועבד כפי אשר יפסקו, זה אין אומות העולם יכולים לסבול, וע"ז ירדה שנאה לאוה"ע. [ואכן, גם היונים לא התנגדו רק למצות חודש שבת ומילה בלבד. ואה"נ שהתנגדו ג"כ לכלל לימוד התורה, וכמש"כ הרמב"ם בריש פ"ג מהל' מגילה וחנוכה, דבבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם "ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות". והביאו המשנ"ב ריש סי' תרע. ומשמע מדבריו שגזירתם היתה על ביטול כל התורה והמצוות. וכמו שאוי בנוסח על הניסים "להשכיחם תורתך וכו'". (ועי' בערוך השולחן יור"ד סי' רמו ס"ו). והני ג' דנקטינן, כנראה דהתנגדו בעיקר לאלו. וי"ל בזה עוד ואכ"מ].

בן אתפאר

והנה מעלה זו לא הציע הקב"ה לאוה"ע כלל, וכמש"כ הגאון בעל כלי חמדה בהקדמת ספרו, ותו"ד, דהנה באבות פ"ג מי"ד, חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חבה יתירה נודעת להם "שניתן להם" כלי חמדה שבו נברא העולם. ע"כ. והיינו שניתן להם תורתו שתהיה שלהם כפי מה שיפסקו. ודבר זה לא רצה הקב"ה ליתן לאומות העולם, ואע"ג שחזר הקב"ה על כל אומות העולם שיקבלו את התורה, היינו רק לקיים את התורה והמצוות, אך שתהיה התורה שלהם ומסורה בידם לפסוק ולקבוע זה לא רצה הקב"ה ליתן להם. עיי"ש.

ד] ואכן, דיני התורה מעוררין בשמים ע"פ מעשיהן של ישראל, והכל נקבע על פיהם, ע"י ראש השנה ח ע"ב, תנו רבנן: כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, מלמד שאין בית דין של מעלה נכנסין לדין אלא אם כן קידשו בית דין של מטה את החדש. וכ"רש"י דה"ק, אם קבעו ישראל את חק החדש, יהא משפט להקדוש ברוך הוא. ובפסיקתא רבתי (פיסקא ג) איתא, לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנינים הואיל ואינם מן התורה, אמר לו הקדוש ברוך הוא לאו בני, אלא כל מה שהם גוזרים עליך קיים, שנאמר על פי התורה אשר יורוך (דברים י"ז י"א). למה שאף עלי הן גוזרין שנאמר ותגזור אומר ויקם לך. (וכן הוא לענין דינא כאמור לעיל מהירושלמי, וע"ע בשו"ת חתם סופר הנזכר. ובד"ה אבל האמת, גבי חנטת האילנות. וע"ע לו בח"ג סימן ו. ובשו"ת עונג יום טוב בהקדמה אות טו. וכהנה רבות).

ויש לציין בביאור הא דאיתא בשלהי נדה, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות. בשם הגאון ר' דוד שפרבר ז"ל (נדפס בקובץ מפרשים מכת"י יו"ד מהדו' מכו"י) סימן קפט (בש"ך ס"ק יג), דהנה גורמי השמים משועבדים להפסק של החכמים קובעי העיתים. ולפ"ז יש לפרש "הליכות עולם", היינו הטבע ומהלך הרגילות של העולם, ועל זה קאמר "אל תקרי הליכות" אלא "הלכות" עולם, שהליכות העולם היינו הטבע, משתעבד ומשתנה כפי קביעת ההלכה בפיהן של חכמי הדור. דכל טבע הבריאה משועבד לתורה.

בך אתפאר

וראיתי בהקדמת הספר "יוסף תואר" (עמ"ס יבמות) לאחי הגאון ר' יוסף שליט"א שביאר בזה מאמרם בברכות ה ע"א, בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו, מוכר עצב ולוקח שמח. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, נתן להם תורה לישראל ושמח, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו. ע"כ. והקשה, הלא אין נחסר להקב"ה כלום בנתינת התורה לעם ישראל, ומאי רבותא. וביאר בכמה אופנים. ובתוה"ד כתב ליישב ע"פ האמור לעיל שבנתינת התורה לישראל, ה"ז כביכול נתנה להם שליטה בהנהגת העולם, שמה שפוסקין הב"ד של מעלה כן נפסק בשמים. ותהלוכות טבע הבריאה משתנים לפי קביעת ההלכה של חכמי ישראל וכאמור. וכביכול נחסר לו יתברך בזה. עיי"ש ות"נ. (ושו"ר שכוון למש"כ בהגהות וחיידושים להגרא"מ הורוויץ בברכות שם, שהקשה כן שאינו מובן הדמיון, דמוכר חפץ עצב משום דנחסר ממנו החפץ, משא"כ הקדוש ברוך הוא כשנתן התורה לישראל, הלוא התורה נשארה אצלו ולא נחסר ממנו כלום, וזה דומה לבו"ד שמלמד איזה דבר חכמה לחבירו שהחכמה עדיין נמצא אצל זה המלמד, ואינו עצב. וכתב ליישב בזה"ל: ומתבאר עפ"י מד"ר ר"פ ראה, דבנתינת התורה מסר גם הנהגת עולמו, וא"כ הוי דומיא דמסירת חפץ. עכ"ל).

ה] והנה ברש"י (בראשית פ"א פסוקים יד טו), עה"פ ויאמר אלוקים יהי מארת ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות וכו'. פי' רש"י, 'והיו לאותות' - כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה י ב) מאותות השמים אל תחתו, בעשותכם רצון הקדוש ברוך הוא אין אתם צריכין לדאג מן הפורענות. 'ולמועדים' - על שם העתיד, שעתידים ישראל להצטוות על המועדות והם נמנים למולד הלבנה. 'ולמים' - שמוש החמה חצי יום ושימוש הלבנה חציו, הרי יום שלם. 'ושנים' - לסוף שלש מאות ששים וחמשה ימים יגמרו מהלכת בשנים עשר מזלות המשרתים אותם והיא שנה וכו'. ע"כ. ובפסוק טו כתיב והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ וכו'. ופי' רש"י, 'והיו למאורות' - עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם. ע"כ. כלומר, דלפי פשוטו כל מטרת בריאת המאורות אינם אלא להאיר, ואין להם שמוש אחר רק שיהיו למאורות ברקיע

בך אתפאר

השמים להאיר על הארץ. אך הנה באה התורה ואומרת, דמתחילה מטרת המאורות לקבוע הלכות ודינים, לקבוע המועדים ע"פ מולד הלבנה וכו'. ורק אח"כ בפסוק שלאחריו כתיב שישנה עוד מטרה והיא להאיר. וזהו שביאר רש"י "עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם", 'עוד זאת' בתוספת על האמור לעיל. והבן.

"ולמדנו דוד בשני כתובים הללו מעלת התורה, שהמתעסק בה והמהפך בה זוכה לשתי תועלויות גדולות, האחד נגלה והוא תועלת הגוף בעוה"ז, והב' נסתר והוא תועלת הנפש לעוה"ב. האחד והוא נגלה, הוא שביאר דוד בכתוב הזה הראשון שבזכות שהוא מתעסק בתורה ובוטח בה יפלו אויביו תחתיו ולא יירא מהם. ועל זה אמר אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי וגו', לפי שפרי התורה כליון האויבים. וזהו שדרשו רבותינו ז"ל גיטין יב דום לה' והתחולל לו, דום לה' והוא יפילם לך חללים חללים השכם והערב עליהם לבית המדרש והם כלים מאליהן. וכן אמרו בברכות דף ז, כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלין תחתיו וכו'. והזכיר הנביא באותן שהם עבדי ה' (ישעיה כד) כל כלי יוצר עליך וגו'. וכל זמן שהיו ישראל עוסקין בתורה לא היו נזוקין אלא היו מתגברין על שונאיהן. וכשהיו מבטלין אותה ומתרשלין בה היתה מדת הדין מתוחה כנגדם. שכן מצינו במלאך שנראה אל יהושע בדמות איש וחרבו שלופה בידו, ושאל לו, הלנו אתה אם לצרינו. והשיבו המלאך לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי. ודרשו רז"ל במסכת מגילה דף י, אמש בטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה. אמרו לו על איזה מהן באת, אמר להם עתה באתי כלומר על בטול תורה, על מה שבטלתם עתה באתי. מיד (יהושע ח) וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק בתוך עומקה של הלכה, ומתוך התורה שהיו עוסקים בה היו מתגברים ומצליחין כנגד האויבים.

ומן הידוע שלא היה נצחונם של ישראל כשאר האומות המתנהגים ע"פ המקרה והטבע הגמור אבל כל נצחונם היה ע"פ הזכות והעונש, אם היו מנצחין הזכות הוא מנצח ומכלה האויבים לא רבוי העם כי עם הזכות היו מנצחין כל רבים עמים במעט עם, כמו שמצינו בענין גדעון שכתוב (שופטים ז) בג' מאות האיש המלקקים אושיע אתכם, ועם החטא והעונש היו מנצחין וריבוי עם לא יועיל להם, אבל היו נמסרים כלם ביד מעט מן האויבים. והסבה בזה הוא החטא המכלה היחיד או המדינה או המלכות או העולם כולו. וכמו שאמרו (ברכות פ"ק דף לג) אין ערוד ממית אלא חטא ממית וכו'".

רבינו בחיי בספרו כד הקמח (ערך תורה)

בן אתפאר

דרוש וקבל שכר

לימוד התורה אף שאינו למעשה הינו תכלית בפני עצמו
ובחשיבות הלימוד בישיבות הקדושות שהוא הבסיס ללימוד אמיתי בעתיד

א] בסנהדרין עא ע"א, בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר. עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר. ע"כ. וקשה, דלכאוי' כיון דתכלית לימוד התורה הוא להביא לידי מעשה, אם כן מה תועלת יש ללמוד דבר דלא שייך למעשה.

ובשבת דף פח ע"ב איתא, אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. אמר להן: לקבל תורה בא. אמרו לפניו: חמודה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם. מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו. ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים! - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: החזיר להן תשובה וכו', אמר לפניו: רבונו של עולם, תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה, אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אמר להן: למצרים ירדתם. לפרעה השתעבדתם. תורה למה תהא לכם. שוב מה כתיב בה - לא יהיה לך אלהים אחרים, בין הגויים אתם שרויין שעובדין עבודה זרה. שוב מה כתיב בה - זכור את יום השבת לקדשו כלום אתם עושים מלאכה שאתם צריכין שבות. שוב מה כתיב בה - לא תשא, משא ומתן יש ביניכם. שוב מה כתיב בה - כבד את אביך ואת אמך אב ואם יש לכם. שוב מה כתיב בה לא תרצח לא תנאף לא תגנב, קנאה יש ביניכם, יצר הרע יש ביניכם. מיד הודו לו להקדוש ברוך הוא, שנאמר ה' אדנינו מה אדיר שמך וגו' ואילו תנה הודך על השמים - לא כתיב. מיד כל אחד ואחד נעשה לו אוהב, ומסר לו וכו'. ע"כ.

בך אתפאר

והנה יש לשאול, מה היתה הס"ד של המלאכים שרצו את התורה, וכי לא ידעו שהם אינם שייכים בעשית המצוות. כמו"כ יקשה עוד, דבשעה שעשו ישראל את העגל, שמחו מלאכי השרת אמרו עתה תחזור התורה אלינו. ותימה כנ"ל וכי מה שייכות יש למלאכים בתורה. [כ"ה בס' תורת חיים בסנהדרין שם.

עוד הקשה הבית הלוי בהקדמה לספרו, הנה יש לברר בהא דאיתא בשבת שם (בע"א): בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. ע"כ. והנה משמע דרק ע"י ש"הקדימו" בדוקא, לפיכך זכו להני ב' כתרים, אבל אם לא היו מקדימין נעשה לנשמע, אף שהיו מקבלין התורה לא היו זוכין לב' הכתרים הללו. וצריך ביאור.

עוד הוסיף להק' בתו"ח שם, יש לעיין בהא דאיתא במדרש רבה במגילת אסתר: בשעה שנהנו ישראל מסעודת אחשורוש עמד שטן והלשין, אמר לפניו יתברך עד מתי תדבק באומה זו אבד אותן מן העולם. א"ל ותורה מה תהא עליה. אמר לפניו, רבש"ע תסתפק בעליונים וכו'. ע"כ. וקשה מהו הלשון 'תסתפק בעליונים', הו"ל למינקט 'תנה אותה לעליונים'.

לימוד התורה אינו רק 'מבוא לתכלית' לידע ההלכות אלא גם 'תכלית בפני עצמו'

ב] ולהסביר הענין יש להקדים, דענין לימוד תורה הוא בב' אופנים, כמש"ב הביה"ל שם, האחד, מבוא לתכלית קיום המצוות, והיינו ללמוד לידע היאך לקיים בפועל, שהרי לא ע"ה חסיד. וכן הנשים אף שאינם מחויבות בלימוד, מ"מ מחויבות ללמוד במצוות הנוהגות בהן שידעו היאך לקיים, ומש"ה מברכות ברכה"ת וכדאיתא בב"י ס"י מז בשם הרוקח.

הענין השני, עצם הלימוד הוא תכלית בפ"ע, דאילו נשים כל לימודן אינו אלא מבוא להתכלית דקיום המצוות, אך בדברים שאינם נוגעים להן למעשה אין

בן אתפאר

להם שום ענין. אבל בלימוד של אנשים ישנה עוד מעלה, דעצם הלימוד הוא מצוה ותכלית בפ"ע וככל מצוה דעלמא. אף שאינו נוגע למעשה. וזהו דאיתא במנחות צט שאל וכו' כגון אני שלמדתי כל התורה כולה וכו' א"ל צא ובדוק שעה שאינו לא יום ולא לילה וכו'. והיינו החיוב ללמוד כדי לדעת לקיים יצא בו יד"ח, אך הלימוד דהוא תכלית בפ"ע לעולם אינו מסתיים.

עצם הלימוד אף שאינו נפקא מינה לשום דין והלכה הרי הוא דבוק בהקב"ה

והיינו דבלימוד תורה עצם הלימוד הוא תכלית ומטרה בפ"ע אף שאינו לימוד אליבא דהלכתא בשביל לדעת היאך לקיים וכדו', וכלימוד נגעים ואהלות וכל כיוצא בזה. וזה לשונו של הנפש החיים שער ד פ"ו: ...ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה, ובזה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול, כי הוא יתברך ורצונו חד כמו שכתוב בזהר, וכל דין והלכה מתורה הקדושה, הוא רצונו יתברך שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין, כשר או פסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי. וגם אם הוא עסוק בדברי אגדה שאין בהם נפקותא לשום דין, גם כן הוא דבוק בדבורו של הקב"ה, כי התורה כולה בכלליה ופרטיה ודקדוקיה, ואפילו מה שהתלמיד קטן שואל מרבו הכל יצא מפיו יתברך למשה בסיני וכו'. ובשמות רבה (פרק מג), "כתב לך את הדברים האלה", בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמר למשה על הסדר, מקרא ומשנה הלכות ואגדות שנאמר, "וידבר אלקים את כל הדברים האלה", אפילו מה שהתלמיד שואל לרב ע"כ. ולא עוד אלא כי גם באותו העת שהאדם עוסק בתורה למטה, כל תיבה שמוציא מפיו הן הן הדברים יוצאים כביכול גם מפיו יתברך באותו העת ממש, כדאשכחן בפ"ק דגיטין גבי פלגש בגבעה וכו' אביתר בני כך הוא אומר יונתן בני כך הוא אומר, והיינו מפני שר"א ור"י עסקו ביניהם בענין פלגש בגבעה אז באותו עת, גם הוא יתברך שנה דבריהם ממש וכו'. ולכן כל התורה קדושתה שוה בלי שום חילוק ושינוי כלל ח"ו, כי הכל דבור פיו יתברך שמו ממש, ואם חסר בספר תורה אות אחת מפסוק אלוף תמנע, היא נפסלת כמו אם היה נחסר אות אחת מעשרת הדברות, או מפסוק שמע ישראל וכו'. עכ"ל.

בן אתפאר

וכעין זה כתב התורת חיים בסנהדרין שם, שאין לך קוץ בתורה, ואין לך מצוה, שאין לה סוד בעצמותו יתברך, שנאמר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה, מקומה היינו יסודה ומקורה בעצמיותו יתברך, וכל העוסק בתורה אע"ג שאינו עושה, הרי הוא עוסק בכבוד קדושתו ומדבק שכלו בו יתברך. ע"כ.

וכתב רבינו הקרן אורה בנדריים סב ע"א, וז"ל: והמעלה היותר גדולה היא השינון ולימוד הגמרא, הם דרכי הסברא הישרה והחידוד האמיתי. כי בשני הלימודים הראשונים עדיין לא יגיע אל תכלית השלימות, כי עדיין לא יגיעו ולא יכוננו דרכיו אל התכלית האמיתי. וכמו שאמרו ז"ל (סוטה כ"ב ע"א), המורים הלכה מתוך משנתם הרי אלו מבלי עולם. מפני אשר על ידי המשנה לבדה אין הלכה ברורה, עד שישנן בחכמה ובהשכל לפלס דרכיו בפלס ומאזני צדק. וכאשר ישים מגמתו אל זה המכוון בלימודו, וככוונת אמרם ז"ל (שם כ"א ע"א), על זה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, אז יגיע אל מחוז חפצו בלימודו, וידבק בה' על ידי מאור התורה. וכו'. וע"ז נאמר ולדבקה בו, כי לימוד הגמרא לאמיתה של תורה סגולה נפלאה היא להדבק בשכינה יתברך ע"י בירור הוויתיה ופיסוקיה וכו'. עיי"ש.

הלומד רק לידע ההלכה למעשה, אותו לימוד לא מגין עליו בעידנא דלא עסיק

ג] ודברים מבהילים כתב רבינו החת"ס בכמה מקומות, על הלומד רק כדי לידע ההלכה ותו לא, הנה בנדריים פא ע"א כתב וז"ל: כשנדקדק תחילה לשון תורה לשמה מהו לשון 'לשמה' ולא אמר 'לשם שמים'. אלא יש תורה לשם שמים ממש, אך אין כוונתו אלא כדי לקיים המצות ולידע ההלכה איך יעשה המעשה, וכיון שכל עצמו של אותו העסק איננו אלא לקיים המצוה, איננו עדיף מקיום המצוה גופיה דבעידנא דלא עסיק בה לא מגינא ולא מצלי. אך עיקר מצות עסק התורה הוא מצוה בפ"ע להגות בה יומם ולילה ולהעמיק ולעיין בכל תוצאותיה ומובאיה כי עמקו מחשבותיה, ואם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה, לא לבד לידע המצוה בשעה שצריך לה, אלא דרוש וקבל שכר היינו הדרשה עצמה היא

בך אתפאר

השכר ונחת רוח לפני הקב"ה, וזהו עוסק לשמה של תורה לא על כונה אחרת והיא המגינה ומצלי. עכ"ל.

וחזר ע"ד בחדושו עה"ת הנד"מ (ירושלים תשי"ט) בר"פ בחקותי, שכתב להשיג ע"ד החובת הלבבות בהקדמה שכתב, והזהיר מהיות כל עסקנו בידיעת הדינים הנכרים ושאלות הזרות, כגון דיני גיטין וכדומה, אלא יהי כל עסקנו בעיונות, ולכשיבוא שאלה כזו לדינו נעיין בה. והשיג עליו בזה"ל: והנה במ"כ החסיד ההוא, לא זה הדרך סלולה אשר חפץ ה' ואשר כבשוהו רז"ל וקבעו בש"ס, איבעיא להו רגלו אי בתוך נ' אמה ורגלו אי חוץ לנ' אמה מהו (ב"ב כ"ג:). וגופו תיש ופניו אדם מהו (ע' נדה כ"ג:), וכה"ג רוב שקלא וטריי שבש"ס, כי ידעו חז"ל שידיעת דברים אלו זהו האושר האמיתי, וזה הוא המביא לאדם להבת לו ביראת ה' כל היום ודביקות בשמו הגדול, ובתנאי שתהיה תחילת כוונתו לשם ה' ותל"מ, כי אם יעסוק בתורה בענינים כאלו ממילא ידובק בהי"ת וכו'. ע"כ.

והאריך בזה עוד בדרשות החת"ס דף שטז ותו"ד, שאין לימוד התורה רק לידע הדינים ותו לא. דאם כן היו פטורים האבות לגדל בניהם ע"ד התורה, ומשום שאין מחוייבים כל ישראל להיות מורי הוראה להורות הלכה למעשה. וע"כ דעסק התורה הוא ענין ומעלה בפני עצמה, ולפיכך מחוייבים כל ישראל ללמד בניהם תורה, ואין רשות לאף אדם ליבטל ממנה ומשום הלכה שבה. ולפיכך קתני 'לשמה', היינו לשם התורה ולא רק לשם מצוותיה. וכדמוכח ג"כ מברכת התורה, אע"ג שאין מברכים אלא על גמר עשיה, וע"כ משום דאה"נ עצם הלימוד הוא גמר עשייתה, דהעסק בעצמו מצוה.

בחיבור סוף הש"ס לתחילתו

ד] והנה בשו"ת ציץ אליעזר ח"י"ב סימן צג הביא לדברי רבינו החת"ס עה"ת הנ"ל, וכתב דיש לומר לפי דבריו, דזהו הכוונה במאמרם ז"ל בסוף נדה, תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר

בן אתפאר

הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות. דהיינו ששונה הלכות בכל יום דוקא, בין הנוגעים למעשה בין אם לאו, ואיננו מחכה מתי שיזדמן לו ד"ז למעשה ואזי יעיין בזה, דאדם כזה זוכה להדבק בה' כדברי החת"ס. ומכיון שזוכה למדריגה כזאת ממילא מובטח הוא כבר שהוא בן עולם הבא. ושלא יבוש ולא יכלם לא בעוה"ז ולא בעוה"ב. ע"כ.

ואמרת בס"ד ע"פ זה לנעוץ ולקשר סיום הש"ס דמסכת נדה הנ"ל לתחילתו העוסק במצות ק"ש. דהנה בחידושי הרי"ם ריש ברכות ביאר הטעם שהתחיל הש"ס במצות ק"ש, ע"פ המבואר במשנה שם דף יג ע"א, ר' יהושע בן קרחה אומר למה קדמה פרשת שמע לוהיה, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ עול מצות וכו'. וכמבואר בגמ' שפתח הקב"ה אנכי, קבלו מלכותי ואח"כ קבלו גזירותי כו'. כן פתח התנא בקבלת עול מלכות שמים תחלה ואח"כ פירוש המצות. ע"כ. הרי דתחילת הש"ס עוסק בקבלת עול מלכותו יתברך כאמור, והנה להנתבאר ע"פ ד' החת"ס בסיום הש"ס ששונה הלכות בכל יום דוקא, בין הנוגע למעשה בין אם לאו, והיינו דלומד תורת ה' בלי חשבונות, מה יצא מזה למעשה וכו'. הרי שגם סיום הש"ס עוסק בענין קבלת מלכות שמים, שהרי העושה כן מבטא בזה עול מלכות, שלומד בגלל ציווי ה' כאמור, ולא רק עול מצוות לידע המצוות לקיימם ותו לא. והבן.

ופנינה נפלאה מצאתי בהאי ענינא בשו"ת מנחת יצחק בהקדמה לח"א שכתב לחבר סוף הש"ס לתחילתו באו"א, ע"פ המבואר לעיל דעצם הלימוד הוא תכלית בפ"ע אף שאינו נוגע למעשה. דהנה סיום הש"ס במסכת נדה, תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עוה"ב, שנאמר הליכות עולם לו א"ת הליכות אלא הלכות. ועי' במהרש"א (בח"א) דבא לומר, דאף דבנות ישראל החמירו על עצמן שאף ברואות טפת דם כחרדל יושבות ז' נקיים, ושמה יאמר האומר א"כ אין לי ללמוד מסכת נדה, דהא בחומרא דר' זירא נתקן כל טעותא, מ"מ צריך ללמוד ההלכות, וש"מ דהלימוד הוי מצוה בפ"ע. אף ללא הטעם כדי לידע את המעשה אשר יעשון. והנה בצל"ח סוף ברכות, מבואר הטעם על מס'

ברך אתפאר

ברכות, שנקראת בשם ברכות, לרמוז על ברכת התורה שהמה סגולה ג"כ שלא ישכח מה שלומד עיין שם. והנה ידוע הכלל המוסכם להלכה שרק על מצוה שעשייתה גמר מצוה צריך לברך, וכל מצוה שעשייתה לאו גמר מצוה א"צ לברך, כמבואר במנחות (מב ע"ב), וע"כ בת"ת דצריך לברך הוא משום דלימוד התורה גופא הוא גמר מצוה, מלבד מה שמביא לידי מעשה. וזוה שפיר נסמך סוף הש"ס. דש"מ דלימוד תורה גופא הוי גמר מצוה, ואין זה רק הכשר כדי לידע ההלכות, להא דמס' ברכות, שע"כ נקראת ברכות, לרמוז על ברכת התורה, לומר ג"כ שכיון שעצם הלימוד גמר מצוה צריך לברך. ע"כ.

'שלא בירכו בתורה תחילה' – שהחשיבו הלימוד כהכשר מצוה לידע ההלכה ואין מברכין אלא על גמר מצוה

ה) **ובעצם** ד"ז שאין לימוד התורה כהכשר מצוה לידע הדינים ותו לא, אלא הינו תכלית בפ"ע וגמר מצוה בפועל, הנה אדכרנא בד' האח' שביארו בד' הגמ' נדרים פא ע"א בהא שלא ברכו בתורה תחלה וכו', דהיינו שהחשיבו את לימוד התורה רק כאמצעי לידיעת ההלכה לידע היאך לקיים ולא לתכלית בפ"ע, וכיון דכל לימודם אינו אלא הכשר מצוה לא בירכו עליה כדאיתא במנחות מב כל מצוה דעשיתה לאו גמר מצוה אין מברך עליה. וזה היה טעותן, כיון שעצם לימוד התורה הוא תכלית ומצוה בפ"ע כאמור. כ"כ באור ישראל להגרי"ס סי' לא. וקדם לבאר כן החת"ס בנדרים שם דעיקר מצות עסק התורה הוא מצוה בפ"ע להגות בה יומם ולילה ולהעמיק ולעיין בכל תוצאותיה, ולא רק לידע המצוה בשעה שצריך לה ותו לא. והנה אז בשעת החורבן לא עסקו ע"ז האופן והמחשבה הלז, וגילה להם הקב"ה היודע מחשבות ולא חכמים ונביאים. אך במה יודע איפה זאת, אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה ומסקינן בפ' התכלת כל מצוה שעשייתה גמר מצוה מברכים עליה ושאין עשייתה גמר מצוה אין מברכים עליה, והשתא אי כל כונת עסק התורה אינה אלא לעשות המצות א"כ אין למודה ועסקה גמר מצוה אין מברכים עליה, אבל המברך עליה מודה שכוונתו שמלבד קיום המצות עוד העסק בעצמו מצוה. עכ"ל. ועיי תשובות והנהגות ח"א סי' יד.

בן אתפאר

להאמור יתיישבו כל הקושיות בתחילת המאמר

ו] ומעתה, יתיישבו כל הקושיות שהבאנו בתחילת המאמר, דמה שהקשו דמאי סלקא דעתייהו דמלאכי השרת, וכי לא היו יודעים שאינם שייכים בעשיית המצות. לק"מ, שהרי נתבאר דעצם לימוד התורה אף שאינו שייך למעשה מעלתו נשגבה, והיינו שגם בזה משיגין כבודו וקדושתו יתברך. ועלה על דעת המלאכים דבהא לחודא סגי, ועדיף ליה יתברך שיתנה להן כיון שהן רוחני ויש להן כח להשיג על ידה כבודו יתברך טפי מישראל שהן ב"ו. והשיב להן וכי יש ביניכם וכו', והיינו דתרתיה ודאי עדיף, היינו גם הלימוד וגם עצם קיום המצוות.

ובזה ניחא כמובן הא דאיתא בסנהדרין שם, בן סורר ומורה ועיר הנדחת לא היו ולא עתידין להיות ולמה נכתבו 'דרוש וקבל שכר'. דעצם הלימוד אף שלא שייך לענין מעשה הריהו מקיים מצות לימוד תורה ומדבק שכלו בו יתברך.

וזוהו הביאור במדרש מגילת אסתר, דקתני 'תסתפק בעליונים', שהרי מעיקרא במתן תורה לא נתן הקב"ה התורה לעליונים, משום דלא היה מסתפק בהן כיון דלא שייך בהו רק הלימוד ולא קיום המצוות, אבל עתה שגם ישראל אין מקיימין אותה, 'תסתפק' בעליונים בלימוד לחודא. ע"כ. כ"כ ליישב התו"ח שם.

ובזה יתבאר עוד הא דמשמע שרק ע"י ש"הקדימו" נעשה לנשמע בדוקא זכו להני ב' כתרים, אבל אם לא היו מקדימין נעשה לנשמע, אף שהיו מקבלין עליהם התורה לא היו זוכין לב' הכתרים הללו. ובהקדם הא דאיתא בזוה"ק: 'נעשה' בעובדין טבין, ו'נשמע' בפתגמין דאורייתא, והיינו, דנעשה הוי קבלה על קיום המצות, ונשמע הוי קבלת לימוד התוה"ק. והנה אם היו ישראל אומרים נשמע ונעשה, לא היה במשמעות קבלתם רק עול מצות, אלא שמוכרחים ללמוד קודם כדי שידעו היאך לעשות, והיה 'נשמע' נמשך ומבוא לינעשה', ונעשה הוי התכלית והי' רק קבלה א', ומש"ה אמרו נעשה ומובן מאליו שמוכרחים ללמוד קודם ואח"כ אמרו נשמע, ונמצא דהוי 'נשמע' תכלית מצד עצמו ג"כ, דגם שלא יצטרכו ללמוד משום עשיה ג"כ ילמדו מצד עצמה, ונמצא ע"י הקדמה נעשו ב' קבלות של

בן אתפאר

ב' תכליתים עול מצות ועול תורה, וזהו שאמרו בשעה שהקדימו, והוי ב' קבלות עול מצות ועול תורה ירדו ס"ר מה"ש וקשרו לכל א' מישראל ב' כתרים א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע דע"י ההקדמה זכו לב' כתרים. יעו"י"ש עוד. כ"כ ליישב הביה"ל שם. ועי' שו"ת ציץ אליעזר ח"י"ג סי' לז.

[ז] **ולפיכך** בני הישיבות מתמקדים בעיקר בלימוד הישיבה, ולא שמים כבר מצעירותם את מגמתם בעניני הלכה (ובודאי שלא על חשבון לימוד הגמרא בישיבה). ובנוסף לכל האמור, הרי זה גם תועלתם לכשיתבגרו ויבואו ללימוד באמת אליבא דהלכתא, הרי שישכילו לכוון יותר אל האמת. והיינו ככל שיעמיקו יותר בצעירותם בגפ"ת וראשונים ואחרונים, הרי שכשיגיעו אח"כ ללימוד ההלכה ידעו לכוון לאמיתה של תורה בלימוד נכון וישר, ולא יכשלו ח"ו בהוראה, ולא ידמו מילתא למילתא בדלא דמי. ומפני שאנו מדמין נעשה מעשה. ולא יהיו ח"ו בכלל כי רבים חללים הפילה זה שלא הגיע להוראה וכו' ר"ל. והדברים ידועים.

אותו שיש לו ידיעות בהלכה אך חסר לו בקיאות בש"ס ומפרשים דומה לבונה בית ללא יסודות

ומו"ר המשגיח הגר"א רוט זצ"ל בספרו 'במסילה העולה' עמ' שיא, כתב דברים ברורים בעני"ז וז"ל: הן אמת שהדרגה הגבוהה ביותר בלימוד שייכת היא למי שזוכה לשני שולחנות, לדרגות גבוהות בעיון התורה ובהבנת היסודות של הסוגיא והראשונים ומגיע עד לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ואמת שבדורות קודמים היו רבים שזכו לכך. אולם עם ירידת הדורות נתמעטו הלבבות ולא רבים יחכמו להשיג הכל. וגם רבים משועבדים ללימוד בישיבות הקדושות.

אולם זאת נאמר בבירור, אין ספק שהמעיינים הגדולים בתורה, גם אם לא הגיעו עד להכרעת ההלכה, נחשבים הם יותר מאותם שיש להם ידיעות במה שנקרא "הלכה למעשה" וחסרים הם את העיון במקורות ההלכה דהיינו בש"ס ובראשונים ובגדולי האחרונים. והסברא פשוטה, כי כל בנין חייבים להתחיל

בך אתפאר

מהיסודות. והנה המעיינים מתחילים מיסודות הסוגיא ומגיעים עד לגובה מסוים. ואם כי הבנין לא נשלם, אבל עכ"פ החלק הבנוי עומד על יסודות איתנים. אבל אותם המגיעים מהר לחלקי ההלכה בלי לדעת את היסודות ובלי להבין מקור הדברים דומים הם לאחד שבונה גג בלי עמודים ובלי תמיכה. ואם כי בדורות הללו צריכים גם לכאלה, ויש להם ס"ד להורות לעם ה' הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, אם אמנם הגיעו גם לדרגה מסוימת בעיון ובהבנה, כפי ראות גדולי הת"ח. מ"מ בגדרי תלמיד חכם, רחוקים הם מאותם הלומדים שיודעים לישא וליתן במלחמתה של תורה בסוגיות הש"ס ובדברי גדולי הראשונים והאחרונים. והבדל זה בא לידי ביטוי, הן בדעת תורה, והן בכל מה שהתורה מעניקה ללומדיה ובעיקר בכח הראיה למרחוק שזוכים לה חכמי תורה אמיתיים וכו'. עכ"ל.

וראיתי עוד בענ"ז בשו"ת להורות נתן בהקדמה לח"ב, דדוקא המעיינים המעמיקים חקר בלימוד הש"ס והראשונים, להם יאה לברר הלכה לאמיתה, כי על ידי הרגלם בעיון לחלק בין הנושאים, ישכילו בכל עובדא שבאה לפנייהם לדעת לאיזו הלכה נוגעת עובדא זו, וגם ישכיל לברר את עצם הסוגיא וההלכה העולה ממנה, וזה וזה נתקיים בידו. ברם מי שלא הרגיל עצמו לעיון מעמיק ורק אוסף בחפניו פסקי פסקי, אף אם ידיעותיו מרובות, קרוב הדבר שישתבש בהוראה כי דמיונו אינו עולה יפה. וזוהי הסיבה שקצת גדולים מנעו מתלמידיהם בנערותם ללמוד פסקי הלכות בשו"ע יו"ד, מחשש שישתבשו ללמוד רק הפסקים וימנעו מעיון ועמל במקורות הש"ס וראשונים, ברם פשוט שהלומד בעיון סוגיית הש"ס וגם מברר מסקנת ההלכה בדברי הפוסקים, אין לך מדה טובה מזו והיא המדרגה העליונה של לימוד התורה לאמיתה, והלומד את הסוגיא ולא הגיע לידיעת וביורר ההלכה הרי זה כנכנס לפרוזדור ולא הגיע לטרקלין. ואולי זו היא כוונת אמרם ז"ל (שבת קל ב), מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד - כי משנה ברורה היינו עיון הדק היטב לעומק הסוגיא, והלכה ברורה היינו ידיעת פסקי ההלכות

בך אתפאר

למעשה, אבל הזוכה לשניהם יחד, הוא הוא הזוכה לשלימות ידיעת התורה, והוא הוא מבקש דבר ה' לאמיתה של תורה. ועיי"ש עוד בארוכה.

מהות ומעלת צורת הלימוד בישיבות הקדושות

ח) והא לך את לשונו של בעל ה'סדר היום' (סדר הלימוד בד"ה ויתחיל בלימודו):
וזה היה המנהג שנהגו לקבוע ישיבות לפלפל בהם סוגיות ודיבורים קשים, אע"ג שנראה כאיבוד זמן אחר שאין מוציאים ממנו לא דין ולא משפט, מפני הענין שאמרנו כדי ללמוד להישיר השכל כדי שידע להעמיק הענינים כאשר יבואו לידו כבר שיוציא לאור משפטו וכו'. עכ"ל. ביאור דבריו, שאין לטעון כלל מהי התועלת בלימוד שלומדים בישיבות הקדושות אחר שלומדים רק גפ"ת וראשונים ואחרונים ואף שאינו נוגע למעשה ממש. דליתא, כיון שלימוד זה העוסק ביסודות הסוגיה מקנה לבחור בצעירותו את ההבנה האמיתית, ומיישר שכלו שיוכל לכונן לאמת כשיגדל ויעסוק בעניני הלכה בפועל.

וע"ע בד"ק של מרנא הקהילות יעקב זצ"ל בס' חיי עולם (ח"ב פ"א), שהלימוד שהבחור לומד בצעירותו עד הגיעו לנישואיו, מביאה אותו בדרך כלל לדרגת תלמיד בעל סברא ישרה "שיכול ללמוד", היינו שאם יקבל עליו עול תורה מסוגל לעלות במעלות התורה, להתעמק ולירד לעמקא דדינא בכל חלקי התורה ים התלמוד והפוסקים בדרך אמת.

בחורים צעירים צריכים להתעסק בלימוד הישיבה ולא ב'לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא'

ט) ובאמת ד"ז שבחורים צעירים אין להם כלל לחתור בענין 'לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא', כבר כתב בזה מרן האבי עזרי זצוק"ל. (הובא במכתבים ומאמרים ח"ג עמ' יב. יעוי"ש). ואין הכוונה בזה שבחור צעיר לא ילמד כלל הלכות לדעת הדרך אשר ילך בה ואת המעשה אשר יעשה, חלילה וחס. (ועיי בשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן רמז שער ז). אלא כונתינו בזה כמו שכתב

בך אתפאר

הגרש"ז אוירבעך זצ"ל לבחור צעיר מבני משפחתו. כאשר אותו בחור שלח לו (למרן הגרש"ז) מכתב ארוך ובו מו"מ הלכתי בדברי החזו"א בכמה סימנים. והגרש"ז השיבו כדת, ובסיום המכתב הוסיף לו ברכות חיזוק ועידוד, אך לבסוף הוסיף לו עוד הערה מעשית וזו לשונה: "נ.ב. טוב וגם נחוץ מאד ללמוד הלכות, אולם להשקיע את הכשרונות בגיל שלך, צריך להיות בעיקר בגמרא שלומדים בשיעור". [ס' חכו ממתקים ח"ב עמ' רצז]. ע"כ.

ובשו"ת משנה הלכות ח"ח סימן רמזו שער יב כתב, שיש להעיר לאותם תלמידים שבאים לישיבות ואין משתתפים בשיעורים אלא רוצים ללמוד לעצמם ולחדש חידושים לעצמם, וזה משבש אותם כי אין לו שום קבלה מרב. ובה פירש מה שאמרו חז"ל, משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן, רבו מחלוקת בישראל, ונעשה תורה כשתי תורות. והנה יש לדייק הא דקתני שלא שמשו כל צרכן, דהול"ל שלא למדו כל צרכן. אבל הענין בזה דוודאי הם למדו כל צרכן והיו תלמידי שמאי והלל לומדים גדולים, אלא שלא שמשו כל צרכן, כלומר שלא קבלו קבלות מרבותיהן ולא החשיבו הקבלות אלא מה שיחדשו בעצמם, או שחשבו שגם הם יכולים לחדש תורה. ועד שמאי והלל סמכו רק על מה שקבלו מרבותיהם ודקדקו בדבריהם עד שאמרו אפילו בלשונם, אפילו היה נראה לשון משובש, כהלל שאמר הין (שבת טו ע"א), משום דחייב אדם לומר בלשון רבו. ולכן לא היתה מחלוקת דכולם היתה להם קבלה אחת ממשה רבינו ע"ה עד היום הזה. אבל משרבו תלמידים שלא שמשו ולא החשיבו את קבלת רבותיהם נעשה תורה כשתי תורות, דכל אחד חידש לפי שכלו וחרירותו ולא סמכו אקבלה, ולכן רבו מחלוקות ונעשה תורה כשתי תורות. עיי"ש.

ורק לאחר שישתלם בלימודי הישיבה באופן הרצוי כאמור, הרי שלאחר צאתו מכותלי הישיבה כאשר ישקיע בלימוד ההלכה כנדרש, [וכמשי"כ מרנא הח"ח בס' שם עולם ח"ב פ"ז, דדבר פשוט הוא, שהרי תכלית הלמוד הוא גם שיבא לידי מעשה, ואם לא ילמד אותן ההלכות, לעולם לא יבא לידי מעשה, ועלול האדם להכשל בכל עת בביטול כמה מצות התורה על ידי סיבה זו, כגון בדיני קריאת

בן אתפאר

שמע וכו'. וכן בדיני תפילין שיהיו מונחים על מקומם כדין וכו' ושאר פרטי הדינים. וכן בענייני הציצית, מקום תלייתן וכו' ושיעור אורך ורוחב הטלית קטן, ודיני בגדים החייבים בציצית, וזמן חיובם, ושאר פרטי דינים של הלכה זו. וכן כל דיני תפלה, שיש בהן כמה הלכות הנחוצות לו לאדם בכל יום. וכן כל דיני ברכות, ובפרט דיני ברכת המזון שהוא מצות עשה דאורייתא וכו'. וכן כל דיני ברכת הנהנין, בכמה פרטי דינים שמזדמנים לו לאדם בכל יום, אם לא ילמד מצוי מאד שמחסר ברכה, ואמרו חז"ל כל הנהנה בלי ברכה מעל, או שמברך ברכה שאינה צריכה ועובר על לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, כמו שאמרו חז"ל. ובפרט הלכות שבת החמורה, אם לא ידע הלכותיה בודאי עלול להכשל בכמה איסורי דאורייתא וכמו שכתבתי בהקדמה להלכות שבת. וכהאי גוונא ביו"ד יש כמה הלכות שנחוצות לכל בעל בית לדעת אותן, כגון הלכות מליחה והלכות ריבית והלכות נדה והלכות תולעים וכדומה, ואם לא ילמדם בודאי עלול להכשל בהם וכו'. וע"ע שהאריך. ע"כ, אזי יזכה לראות ברכה בעמלו לכוין אל האמת ולהוציא לאור משפטו לאמיתה של תורה.

לא ישים מגמתו בלימודו בשביל שיהיה דיין או שום משרה אחרת

[ו] ומכלל הדברים אתה למד, שאין לו להאדם ללמוד כדי לשאוף לקבל משרה, או להיות דיין וכדו'. וכתב רבינו הקרן אורה בנדריים סב ע"א, וז"ל: ופן ואולי יעלה על רוחך בלימודך כדי להקרא רבי, השמר מזה, כי אם כה תעשה, לא בזה תלך לבטח דרכיך. כי המחשבה המדומית תתעך מדרכי החיים, ולא תבוא אל מחוז חפץ נפשך. וע"ז נאמר דרכיה דרכי נועם כו'. כי תכלית הלך דרכיה הוא כדי לחזות בנועם ה' ולבוא אל חיים הנצחיים, ולא לשום תועלת גשמי ח"ו, וכל נתיבותיה שלום. כי הנתיבות גם כן אשר תלך בהם הכל יהיו שלום כי סוף הכבוד לבוא. עיי"ש.

והנה רבינו בעל החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם ח"א פ"י, עה"פ בתהלים (כו), "אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתני בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה'

בן אתפאר

ולבקר בהיכלו". דלכאורה הכתוב מוקשה מאד. מהו השינוי מלשון עבר אל לשון עתיד, שאלתי הוא לשון עבר, אבקש הוא לשון עתיד.

וכתב לבאר, דהנה דרך האדם שמשנתנה בקשתו מזמן לזמן, כגון שהיה עני וביקש בראש השנה לפני השם יתברך שיקצוב לו פרנסה על השנה החדשה שלשה רובל לשבוע, ועזרו הקב"ה ביותר מזה שנעשה בעל הבית בשנה זו. ובהתחדש עליו עוד שנה חדשה ומבקש מלפני השם יתברך פרנסה, הרי לא יבקש כמקודם, אלא שיקצוב לו לערך כמו שאר בעלי בתים שבעירו שלא יתבייש לפניהם. וכשעזרו הקב"ה בשנה הזו שנעשה עשיר, לא יבקש עוד בהתחדש עליו שנה כדאשתקד, שזה גנאי הוא לו, אלא שיצליחוהו השם יתברך בנכסיו ויעלה מעלה מעלה. וכן הוא לענין נשיאות [לפנים בארץ ישראל שהיתה הנשיאות תחת ידן], כשזכה להיות משרי חמשים, יבקש לה' שיעזרהו להיות משרי מאות, ואחר כך כשעזרהו לזה יבקש להיות משרי אלפים, והכלל הוא, שתמיד משתנות אצלו הבקשות, ובודאי יתבייש לבקש מלפני ה' כשנעשה מלך אותה הבקשה שבקש כשהיה משרי עשרות. ולזה אמר דוד המלך עליו השלום, שאצלו לא כן הדבר, כי רועה צאן הייתי לאבי במדרגה שפלה וכמו שכתוב ויקחני ממכלאות צאן וגוי, ובקשתי אז לפני השם יתברך בקשה אחת, והנה עתה שנתעליתי במעלה רמה מאד שנעשיתי מלך על כל ישראל, אף על פי כן לא אבקש רק אותה הבקשה עצמה ולא יותר כדרך שאר שרים, שמבקשים שתיגדל שררתם. ומה היא הבקשה שבקשתי אז שבתי בבית ה' כל ימי חיי, דהיינו שאלמד כל ימי תורה, ודבר זה לבד 'אבקש' גם עתה, אע"פ שזהו גם מה שישאלתי מקודם לכן. עיי"ש. ע"כ.

מכאן יש לרמוז ג"כ לענינו, שאותה הבקשה שביקש האדם בבחרותו לישב וללמוד בהתמדה, (שהרי בודאי שלא חשב בצעירותו על כל מיני משרות ותפקידים), כן צריך לדאוג שכך תהיה משאלתו ברבות הימים, כשזוכה להקים את ביתו וכו', להמשיך ללמוד בהתמדה ללא שום מטרה לחפש משרות ותפקידים. ואדרבא כל הבורח וכו'. וזהו אחת 'שאלתי' בעת לומדי בישיבה

בן אתפאר

אותה 'אבקש' בהיותי בכולל. אחת 'שאלתי' בצעירותי בעבר ללמוד בלי שום פניות, אותה גי"כ 'אבקש' בעתיד... וד"ל.

"ע"ד שחדשים מקרוב באו, ורצו להנהיג להשמיע לפני מלמדי תינוקות של בית רבן דרכי חנוך מפי פסיכולוגים וכו', הנה פשוט כי לא מחשבותיהם מחשבותינו ולא דרכיהם דרכינו, כי כל ידיעתם מבוססת על דרכי הגוים והגיונותיהם אשר אין בהם לא תורה ולא יראת ה' ויצר מחשבות לבם רק רע כל היום וכו'... גוף הענין ברור כשמלה שחלילה ללמוד דרכי חנוך מאלו ששאבו ידיעתם מן האומות ובתי ספריהם, והלא החוש מעיד, כי החנוך של הגויים והמינים הנגזרים אחריהם, המבוסס על הפסיכולוגיא, הוציא פרי באושים כי מלאה הארץ חמס פשע וגם רשע כידוע ומפורסם, ואנו אין לנו אלא ללמוד דרכי החינוך וההוראה מדברי רבותינו בעלי הש"ס והשו"ע ומפי מסורת אבותינו ורבותינו אשר מפיהם אנו חיים. וכל ההולך בדרכיהם הסלולה ילך תום ובטח ורגליו לעולם לא תמעד. מלבד אם יארע ח"ו חולי כי אז יש לבדוק ברופאים המרפאים בדרכי הטבע כפי שהורשה לנו עפ"י התורה - עיין ב"ק (פה א) ותוס' שם ד"ה שניתנה, ורמב"ן (בחוקותי כ"ו י"א), ופיהמ"ש להרמב"ם פסחים (נו א), ורש"י ברכות (ס א) ד"ה שאין, ושו"ע יורה דעה (סי' של"ו) וטו"ז שם - ובענינים אלו יש להתייעץ עם תלמיד חכם וצדיק שידע מה לרחק ומה לקרב. ומלמדי תנוקות המצווים להשפיע יראת ה' טהורה בלבותיהם הרכים של צעירי צאן קדשים - עיין ב"ב (כא א) התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תנוקות בירושלים מאי דרוש כי מציון תצא תורה, ובתוס' שם לפי שהיה רואה קדושה גדולה בעבודת הכהנים היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה - חלילה להם לקבל לקח מפי פסיכולוגים השואבים ידיעתם ממעין נרפש וכל היוצא מן הטמא טמא, ועיין חגיגה (דף טו ב) אם הרב דומה למלאך וגו'. ועל ההורים מוטלת החובה למסור בניהם אך למלמדים ומחנכים שהם ידועים ביראת ה' ותמימי דרך ולא פנו אל רהבים ושטי כזב, כי זהו עיקר מעלת המלמד שיהא איש צדיק תמים ולא מהמתחכמים, הא זולת זה הוא מטיל ח"ו זוהמא בלב התנוקות ואסור ללמוד תורה מפיו. וכבר האריך... בקונטרס אל תגעו במשיחי לבאר חומר האיסור לשנות מדרכי התורה והמסורה בחנוך, והם דברים ברורים כשמש בצהרים. וידועים דברי הגה"ק מוהרי"ד מבעלזא זצ"ל שאמר הטעם מה שבפרשת קריאת שמע נסמכה מצוות ושננתם לבניך למצוות תפילין ומזוזה דכתיב וקשרתם לאות על ירך וגו', דלהורות בא שכשם שבתפילין ומזוזה אם שינה אפילו קוץ אחת מהאותיות הרי זה פסול, כמו כן בדרכי החנוך של תנוקות של בית רבן פוסל אפילו שינוי כל דהוא".

שו"ת להורות נתן ח"ג סימן סו

בן אתפאר

זאת התורה לא תהא מוחלפת ובביאור מאמרם ז"ל "איני דר אלא במקום תורה" מנלן שאינו מקום תורה

א] באבות פרק ו מ"ט: א"ר יוסי בן קיסמא. פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי זקן אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום, ואמר לי ר' מאיזה מקום אתה, אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני, אמר לי ר' רצונך שתדור עמנו במקומינו ואני נותן לך אלף אלפים דינרי זהב, ואבנים טובות ומרגליות, אמרתי לו אפילו אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה. לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבדוכו. ע"כ.

והנה יש להעיר, חדא, דמסתמא אותו אדם ביקש מר"י בן קיסמא שיבוא לכהן כרב בעירם ויורה להם את הדרך וכו'. דאל"כ לאיזה מטרה מבקשים מגדול בישראל שיעתיק את מקומו לעיר אחרת. ואם כן הוא, מהי תשובת ר"י בן קיסמא, 'איני דר אלא במקום תורה', הרי מן ההכרח שיבואו מורי הוראה גם למקומות שאינם של תורה להנהיגם ולהנחות להם הדרך.

עוד יש להעיר בהאי מתני'. וכמו שהקשה הגאון בעל הכלי חמדה (מובא בתולדות המחבר לקונטרס המילואים שבסו"ס שמות. בהערה ד"ה בעיירות), דמנין ידע ר"י בן קיסמא שעירו של אותו אדם אינה מקום תורה. ושו"ר שכן הק' ג"כ בס' משנה שכיר (בספרו עה"ת, חלק המועדים, ע"ד המשנה באבות שם). ועיי תירוצו להלן. (ובכלי חמדה כתב ליישב הערה זו באופן נפלא, דהנה כל דבר הכרחי, צריך להיות בזול. כגון אויר, מים, לחם, וכדו'. שזהו דבר הכרחי ואינו יקר. ולכן, כשראה ריב"ק שרוצה ליתן לו הון רב, לכן אמר שנראה מזה שהתורה לא נחשב אצלם כדבר הכרחי כ"כ, וראיה שמשלמים ביוקר... ע"כ).

בן אתפאר

עוד הקשה בסי ערבי נחל (לבעל ה'לבושי שרדי'. דברים שבת ר"ח אלול) וז"ל: יש לדקדק, למה עזב כל העושר הזה, בשלמא אם רצה ליתן לו עושר בשביל שיבטל מהתורה שפיר השיב טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף, אבל באמת אדרבא כל ישעו וחפצו של אותו אדם היה להעשירו כדי שילמוד יומם ולילה בהרחבה, וכי התנא הקדוש הלזה היה צריך לרב שילמדנו ומאי נפקא מינה לו באיזה מקום שידור. ע"כ.

עוד הקשה בשו"ת אגרות משה יור"ד ח"ד סי' נז, שלכאורה תמוה, שהנה בסך גדול כזה יכול להביא עוד תלמידי חכמים, ולעשות שם ג"כ מקום תורה. אלא משמע שלא כל מקום נעשה מקום תורה, אף כשיכניסו לשם ת"ח, משום דלא בכל מקום אפשר שיצליחו לעשותו למקום תורה. וצ"ע - אמאי.

איני דר אלא במקום שיושביו מקבלים את מרות התורה לגמרי בלא שום ערמומיות

ב] והנראה בזה בס"ד, דהנה ידוע שישנם כאלה שבאמת אינם חפצים בפסקי הרבנים ובהנהגתם, אלא זקוקים המה לרבנים מטעמים – אשר רבים חללים הפילו - להרגיע את מצפונם ולהקל מעליהם את כובד התרי"ג בעיות (וכפי שידוע שישנם כאלה שיש להם 'תרי"ג מצוות' וישנם כאלה שיש להם 'תרי"ג בעיות' שצריך להתמודד עמם ר"ל). וכל מטרתם במינוי הרב אינו אלא כדי להשתמש בו כדי שימצא להם פתחים 'להקל' ו'להתיר' וכו'. והדברים ידועים. וזהו שהבחין ר' יוסי בן קיסמא בדברי אותו האיש שאמר לו רצונך שתדור עמנו "במקומינו", דלכאורה הוא כפל לשון. (ושו"ר שהקשה כן בסי ערבי נחל הנ"ל. עיי"ש). אלא נתכוון לומר שיתאים את עצמו למקום המיועד ויפסוק להם לפי רוח המקום, ולא לפי ההלכה המסורה. וע"ז אמר לו איני דר אלא "במקום" תורה, היינו במקום שיושביו מקבלים את מרות התורה לגמרי בלא שום ערמומיות. והבן.

ולהשלמת הדברים אציין בזה מדברי המשנה שכיר הי"ד שהביא ליישב (שם) מה שהובא להקשות לעיל, דמאין ידע ר"י בן קיסמא ששם אינו מקום תורה. וביאר

בן אתפאר

עזה"ד באופן נפלא בשם הגאון רבי דוד מייזעלס, דהנה בימים הקדמונים היה מנהג בשעה שהיו צריכים ליקח רב אפילו בקהילות גדולות, היו בוחרים את התלמידי חכמים היותר גדולים, ונסעו ממקום למקום וחפשו בחיפוש אחר חיפוש אחר התלמיד חכם ובחנו אותו, וכשראו שהוא גדול בתורה לא הסתכלו על מצבו ומעמדו אם תואר או הדר לו למראה עיני העולם, וכשראו שהוא ראוי לאותו איצטלא לקחו אותו והשיבו אותו בראש, כמו שלקחו בפרנקפורט דמיין את בעל מסורת הש"ס שהיה מלמד בקראקא, ואת הפרי מגדים בפרנקפורט שהיה מקרי דרדקי בלבוב. וכל זה היה כל זמן שהבעלי בתים היו בעצמם תלמידי חכמים והיו מבינים מי הוא ראוי להיות יושב על כסא הוראה וכתר הרבנות הולמתו, אבל כעת שהעם - ארצות ירדה לעולם, ובעת שצריכים לרב לא הידיעה של הרב בתורה מכרעת, רק מביטים איו מקום מושבו כעת, אם הוא רב במקום גדול נוטלים אותו ומושיבים אותו בראש קריה בלי השגחה על גדלו בתורה רק המקום מכריע, זה סימן שאינם בני תורה.

וכן היה במעשה דר' יוסי בן קיסמא, דבטח אותו איש שפגע בו היה ראש הקהל באיזה עיר גדולה, והיה נשלח מן הקהילה לבקש להם רב, ויען שהיה עם הארץ כמו שהוא עפ"י רוב, לא היה יודע במה לבחון את הרב אם הוא תלמיד חכם וראוי לאותו איצטלא, על כן עשה לו סימן אם הוא באיזה מקום גדול אז יקח אותו ויתן לו כל זהב שבא, על כן שאלו, רבי מאיזה מקום אתה, וכשאמר לו מעיר גדולה כו', אמר לו רבי רצונך שתדור במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות, והשיב לו רבי יוסי בן קיסמא, יען שלא בחנתני ולא דברת אתי בדברי תורה, ואינך יודע כעת אחר התשובה יותר מחכמת תורתך מתחלה, ורק מה שאמרתי לך שמעיר גדולה אני הבטחת לי הרבה כסף וזהב, הרי זה סימן מובהק שרק המקום גורם לךם ולא התורה, על כן אתם עמי הארצות, אפילו אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה. ע"כ.

בך אתפאר

והכל הוא ענין אחד, שישנם כאלה שצריכים שיכהן אצלם רב רק בשביל להרגיע את מצפונם כאמור, או בשביל פרסום וכבוד. אך לא בשביל שינחה אותם בדרך המסורה והמקובלת, והעמדת הדת על תילה בנחרצות. והנה ע"פ הדברים הללו יתיישבו מעתה כל הקו. וכמו"כ יתיישב בזה דברי האגר"מ הנ"ל, וה"ט כיון שמקום כזה עם השקפה פסולה כ"כ, א"א להיות לו תקנה גם אם יביאו לשם ציבור תלמידי חכמים אמיתיים. (ובאגר"מ ביאר, דאפשר שהמקום ההוא לא היה מקום מסוגל ללימוד התורה, משום שהיה מקום תענוגים שיצה"ר שולט שם ביותר, וא"א לעשותו למקום תורה. ויהיה פירוש איני דר אלא במקום תורה, לא רק במקום שכבר נעשה מקום שהרבה ת"ח נמצאים שם כבר ממש, אלא גם למקום שראוי להעשות מקום תורה לכשיביאו ת"ח לשם. וקצת מדויק מדלא אמר איני דר אלא במקום שת"ח מצויים שם. עיי"ש).

לעולם לא יעלה על הדעת להתאים את התורה לנסיבות הזמן ח"ו

ג] ואכן, עפרא לפומייהו לאותם טועים ומתעים הזוממים "להתאים" את התורה לפי "צורך הדור" ח"ו. וחובתינו לעמוד נגדם למסור נפשינו על כל קוץ וקוץ מדברי רבותינו אשר מפייהם אנו חיים לבל יעלה הפורץ לחבל כרם ה' צבאות. ואין לנו רשות להוסיף ולגרוע. וכתב בשו"ת כתב סופר או"ח סימן כ, דזוהי מחשבת פיגול לא ירצה, אשר מקרוב באו אלו החכמים בעיניהם, ואמרו שהתורה תלויה במקום ובזמן, ומשתנה לפי שינויי העתים והטבעים, והם חכמים מחוכמים בעיניהם, תועים ומתעים רבים, ורבים חללים הפילו ר"ל, חכמים המה להרע והשכל לא ידעו כי התורה נצחית ולא ניתנה לקיום חיי הגוף, אלא לשלימות הנפש, ותורת ה' תמימה משיבת נפש.

וע"ע בד' מרן זיע"א בשו"ת יחיה דעת ח"ו סי' ט וז"ל: והנה ידוע ומפורסם שמנהג ישראל תורה הוא (תוספות מנחות כ:), ולכן אין לשלוח יד לשנות ממנהגי ישראל. וכבר האריך הגאון מהר"י קולון בתשובה (שרש ט') להוכיח מהגמרא (תענית כח:) שאין לבטל שום מנהג. ושכן כתב רבינו יצחק אבן גיאת, שאין לשנות ממנהג המקום אפילו למנהג אחר טוב ממנו. עיי"ש. וכן העלה הרדב"ז

בן אתפאר

בתשובה חלק ג' (סימן תקלב). ע"ש. והגאון רבי יהודה עייאש בספר מטה יהודה חלק ב' (סימן תקפב, דף לו ע"א, בד"ה מלך), כתב, שאין לשנות ממנהגי ישראל כלל וכלל, וכל המשנה ידו על התחתונה ואינו אלא טועה, ונקרא פורץ גדר, מפני שכל מנהג ומנהג יש לו שרש וצינור למעלה. וכן כתב עוד בספרו שו"ת בית יהודה (חלק אורח חיים סימן ס'), שכל הרבנים אשר הנהיגו את קהלותיהם על פי התורה, היו נזהרים שלא לשנות ממנהגי ישראל כלל, והיו טורחים לקיים המנהג ומעמידים ומחזקים אותו בדבר המעמיד שאפילו באלף לא בטיל. וזאת תורת האדם השלם לאחוז במנהג ובמעשה האבות ולא יטה מהם ימין ושמאל, כי אם יבא כל אחד לסמוך על שיקול דעתו ולתקן כפי אשר יכשר בעיניו, היום יבטל מנהג אחד ולמחר מנהגים הרבה, וממילא כל מנהגי ישראל יעדרון, ותהיה תורה חדשה בכל דור ודור, וימשך מזה לפשוט יד גם בדברים שנהגו בהם איסור על פי גדולי הדור. ועבירה גוררת עבירה. לכן כל מורה צדק יסמוך ידו החזקה לחזק מנהגי ישראל וכו'. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת דברי יוסף אירגאס (סימן ה'). ובספר פחד יצחק (מערכת מנהג דף קלו ע"ד). ובשו"ת בגדי כהונה (חלק אורח חיים סימן י'). ובשו"ת לב חיים פלאגי חלק ב' (סימן ט'). ועוד. עכ"ל. [ועיקר דבריו שם אם מותר להסיר הפרוכת מעל ארון הקודש להראות יופיו, שיש להשאיר המנהג של פריסת הפרוכת על ארון הקודש על כנו, אף אם הארון עצמו נאה ומפואר ביותר. ואם המצא ימצא בית כנסת שהסירו הפרוכת מעל ארון הקודש, הרי שלא ברצון חכמים עשו כן. עיי"ש].

ובס' משנה שכיר (מועדים שבועות), ע"ד מאמר הזוה"ק (ח"ג עג. א), אורייתא וקוב"ה חד הוא. כתב ע"ז דברים נחרצים, דהנה כיון שהתורה הקדושה הוא עצם מעצמו, א"כ ממילא כמו שהוא חי וקיים לעד, ואין העת יכולה לשלוט בו, כמו כן התורה הקדושה היא נצחית ולא ניתנה תחת ממשלת הזמן. ושיני הזמן אינם יכולין לכלות אותה. ויאבדו אלף כיוצא באלו מהמתחדשים הרוצים לעקור את התורה מגבולה וליתנה תחת גדרי הזמן, שבאים לומר שכעת לפי העת החדש אי אפשר לקיים ולהחזיק בכל חוקי התורה ובחומר מצותה, ורק בוררים ואומרים מצוה זו נאה ומצוה זו לא נאה, הם מרחקים והם מקרבים. תיפח

בך אתפאר

רוחם ויאבדו אלף כיוצא בהם ואל יאבד מדברי תורתנו הקדושה אף כקוצו של יו"ד. כי היא למעלה מהזמן והיא ניתנה לכל עת ועת.

ובזה פירש מאמר הזוה"ק (ח"ב רו. א) בנוסח 'ברוך שמיא' שנוהגין לומר בעת פתיחת הארון, 'דסגינדא קמיה ומקמי דיקר אורייתיה בכל עידן ועידן', ולכאורה קשה למה כפלו לומר תרי פעמים הך תיבת 'עידן', הלא בחדא היה סגי - 'דסגינדא קמיה וכו' בכל עידן', היינו שאני משתחוה אל כבוד התורה בכל עת, ולאיזה צורך הזכירו שני פעמים את תיבת 'עידן'. אבל עפ"י הנ"ל מובן היטב, שאנו אומרים שאנו נכנעים ומשועבדים ליקרא דאורייתא בכל עת ועונה, ואין אנו באים לומר ח"ו עונה זו יפה ועונה זו אינה יפה, ואין לנו משפט הבחירה לבחור באיזה עת טוב לקיים מצות התורה ובעת שלא לקיים, אלא שבכל עידן ועידן אנו משועבדים אליה. ע"כ.

"אף על מנהג מדברי רבותינו מחוייבין למסור נפשינו כמבואר בש"ס סנהדרין (דף עד), כי אתא רבין אר"י, אפי' שלא בשעת גזירת מלכות לא אמרו אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפי' על מצוה קלה יהרג ואל יעבור. ואמרינן מה מצוה קלה, אמר רבא בר יצחק אמר רב, אפי' לשנויי ערקתא דמסאנא וע"ש פירש"י שאם דרך הגויים לקשור כך ודרך ישראל לקשור בענין אחר, כגון שיש צד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות צנועים, אפי' שינוי זה שאין כאן מצוה אלא מנהג בעלמא מחוייב לקדש השם בפני ישראל חביריו. וכ"ש שאין בידינו להקל בדבר א' מדברי חז"ל אף כחוט השערה, כמאמר המלך החכם אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן, וכפי אשר הורונו חכמים היראים שבדור אשר לפנינו, חייבין אנו לכוף כאגמון ראשינו ולילך בעקבותיהם, וחלילה לזו מדבריהם זיו כ"ש, כי כן נצטוונו מאת הבורא ית"ש שלא לזוז מדבריהם".

ספר דרך המלך (רפפורט. תרנ"ד) הלכות יסודי התורה פ"ח

בן אתפאר

ויגבה לבו

בביאור מאמרם 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים זה מצות ציצית'

[א] הנה אחד הסיבות שבעטיה מגיע האדם לידי מכשול, היא מחמת שלא מחשיב עצמו כבן מלך מלכי המלכים, והינו מרגיש שפל בעצמו, ואומר לעצמו מי אני ומה חיי. וזוכר את שחטא בעבר וכו', וכיון שאינו מכיר במעלותיו, וסבור שאינו במדרגה גבוהה, לפיכך אומר לעצמו וכי מה בכך אם אחטא, מה בכך שאתלכלך בחטא, הרי ממילא כבר הנני מלוכלך ושפל, עוד לכלוך נוסף ר"ל ואין בכך כלום. אך האדם המרגיש הרגשת רוממות, ומתעלה בעבודת ה' עד היותו נכבד וחשוב, ומרגיש שמחה וסיפוק בעבודת ה', ואינו מביט לאחור, ומכיר ויודע ההבדל התהומי שבינו לבין אנשי העולם, ומאן מלכי רבנו, הרי שאינו נופל בקלות ברשתו של היצר המבקש להשפילו בטומאת החטא. שאומר לעצמו, הרי בגדי לבנים ונקיים, ומדוע אחטא ואטנפם.

ובגמ' (סוכה נב ע"ב. קידושין ל ע"ב): אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש. וכבר הקשו העולם, דאדרבה צריך לברוח ממנו ולא למשכו עוד אליו כמובן, והכי הול"ל אם פגע בך מנוול זה ברח לבהמ"ד. וראיתי (בסי' ישמח לב ח"א, להגאון רבי משה שמעון הלוי זצ"ל. גאב"ד יאקא ועוד. נלב"ע ו' אייר ת"ש) ביאור נפלא ביישוב הענין, דהנה כאשר יבוא היצה"ר לאדם, ראשית מלאכתו להסיר ממנו הודו והדרו, כי דבר פשוט הוא שכל מי שמבחין ויודע בעצמו שהוא חלק אלוהי ממעל, לא בקלות יתפתה לחטוא ולהתגאל בזוהמת החטא. לכן ראשית דרכו של היצה"ר להטות לב האדם שאין הוא בחיר הבריאה, ואינו אלא ככל הנבראים השפלים, כבהמות וחיות. לכן יפה לו לאכול ולשתות ולהתגאל בזוהמת החטא. לכן נקרא מנוול כי דרכו של היצה"ר להחטיא האדם בכך שמראה לו פחיתותו ופחיתות אנשי העולם. לכן נקרא מנוול, כיון שתפקידו לנוול את האדם מיופיו והדרו, ובכך להחטיא האדם כאמור. לפיכך יעץ התנא שימשכהו לביהמ"ד, ויראה שם תלמידי חכמים, בעלי צורה והדר, עוסקים

בך אתפאר

בתורת ה', קובי"ה ואורייתא וישראל חד. ובכך תשלל טענת היצה"ר בחפצו לנוול את האדם. עיי"ש.

ב] וע"ע בס' משנת רבי אהרן למרן הגר"א קוטלר זצ"ל, (ח"א, בניס אתם לה' אלוקיכם), שחייב האדם להתבונן ולהכיר החשיבות הגדולה שיש בו בעצמותו, וזהו גורם גדול ועיקרי לתיקון המעשים יותר מכל. ע"כ. ובס' עלי שור ח"א (עמ' קסט), הביא בשם מרן המשגיח ממיר זצ"ל, "אוי לו לאדם שאינו מכיר ליקויי נפשו, שהרי אינו יודע מה עליו לתקן. אבל אוי ואבוי לאדם שאינו מכיר מעלותיו, כי הן אפילו כלי עבודתו אינו מכיר". ע"כ.

ואולי זהו הדגש בד' רש"י ע"ד הגמ' בפסחים סח ע"ב, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר, עבדי לי עגלא תלתא. אמר, אי לא האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא. וכתב רש"י: אי לאו האי יומא - שלמדתי תורה ונתרוממתי - הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף, ומה בניי לבינם. ע"כ. ולכאוי מהי התוספת במילת "ונתרוממתי". אלא בא ללמדינו היסוד הנ"ל שע"י שאדם מעריך עצמו ויודע בנפשו שהוא מרומם ונעלה, זה גורם לו להבדל מאותם אנשים הרבה בשוקי.

בגד הציצית מסייע להאדם לזכור היותו בן מלך מרומם ונעלה ומצילו מחטא והרי בגדיו לבנים ונקיים מעוון

ג] והנה בשבת קנג ע"א איתא, בכל עת יהיו בגדיך לבנים - אלו ציצית. [ובבעל הטורים במדבר פרק טו כתב, בכל עת יהיו בגדיך לבנים (קהלת ט ח) בגימטריא זה ציצית לבגדיכם (שבת קנג א)]. וכבר נאמרו בזה ביאורים שונים, ואענה גם אני את חלקי ע"ד הדרש בס"ד בביאור הענין, דלהאמור י"ל דכונת הפסוק לומר, שע"י שהאדם מעריך עצמו ויודע שבגדיו נקיים, זה גופא גורם לו להנצל להשמר עוד שלא יתלכלכו בחטא. ואכן, בס' פענח רזא פרשת ויקרא כ' וז"ל: צוה השי"ת מטעם זה בקרבנות וכל הנלוה להם, לזכות בהם את ישראל לכפר על חטאתיהם, ולולא זאת היו מלוכלכים בחטא תמיד בהתייאשם שלא יתכפר להם עוד. כמי

בן אתפאר

שיש לו בגדים נאים ונשמר מלכלוכם, ואם כבר נתלכלכו אינו נזהר בהם עוד, ועל כזה אמר שלמה ע"ה בכל עת יהיו בגדיך לבנים. עכ"ל.

והנה אחד הדברים המזכירים לאדם היותו בן מלך, הוא בגד המלכות שלובש, היינו בגד הציצית, שדבר זה מזכיר לו בפועל שאינו כאחד האדם. ואין כונתנו רק ע"פ ד' הגמ' במנחות מד ע"א, מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצות ציצית וכו', באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו וכו'. אלא עצם היותו לבוש תדיר בלבוש מיוחד שלא ככל ההמון, הרי זה מיוחד ומבדיל אותו למעלותא שלא לנטות ימין ושמאל. [ובפרט במצוה כזו השקולה כנגד כל מצות שבתורה (נדרים כה ע"א). דכתיב וזכרתם את כל מצות ה'. וגימטריא שלה שש מאות, ושמונה חוטיין, וחמשה קשרים הרי י"ג. סה"כ תרי"ג. (רש"י שבועות כט ע"א. ומקורו במדרש פרשת שלח פרק טו). ובנמוק"י ה"י ציצית (יא ע"ב) כתב הטעם דלובשין ציצית ואח"כ תפלין, משום ששקולה מצות ציצית כנגד כל המצוות, משה"כ היא קדים]. וידועים ד' האבן עזרא (במדבר פרק טו) שכתב וז"ל: והמתפללים בטלית בשעת התפלה, יעשו זה בעבור שיקראו בקריאת שמע, והיה לכם לציצית, ועשו להם ציצית, "רק לפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות משעת התפלה, למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה". ע"כ. הרי שמצוה זו מזכירה לו תמיד שלא לשגות בעבירה ח"ו. ובפרט כשמוציא ציציותיו בחוץ בלכתו בדרך.

ומעתה י"ל, דזהו הענין ד'בכל עת יהיו בגדיך לבנים זהו מצות ציצית', היינו דע"י מצות ציצית נזכר ויודע ערכו ומעלתו, כאמור, וממילא נשמר שוב מלהתלכלך בחטא, וכשיבוא היצר להחטיאו יעמוד מולו ויתגבר, והרי בגדיו לבנים ונקיים מעוון.

בך אתפאר

פרנסה משמים

א] ביצה טז ע"א. כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה וכו'. (לאו דוקא הוצאת שבתות וימים טובים, שהוא הדין לכל הוצאה של מצוה אלא נקט הני דרגילי ושכיחי. ריטב"א בשטמ"ק). ופי' רש"י, כל מזונותיו של אדם - כל מה שעתיד להשתכר בשנה, שיהא נזון משם - קצוב לו, כך וכך ישתכר בשנה זו, ויש לו ליזהר מלעשות יציאה מרובה - שלא יוסיפו לו שכר למזונות אלא מה שפסקו לו. ע"כ. אמר רבי אבהו, מאי קראה, (שקוצבין מזונות בראש השנה. רש"י), תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, איזהו חג שהחדש מתכסה בו - הוי אומר זה ראש השנה, וכתוב כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. מאי משמע דהאי חק לישנא דמזוני הוא וכו'.

הכל נקצב בר"ה ואין תועלת להרבות בסחורה

וכתב רבינו בעל ההפלאה בספרו פנים יפות (ויקרא כו ג). לבאר בזה הפסוק - אם בחוקתי תלכו ואת מצותי תשמורו וגו', דהנה מבואר שכל מזונותיו של אדם קצובים לו וכו'. ולכך אחז"ל במעלות התורה (אבות פ"ד, מ"י), הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה, ואמרו עוד (שם פ"ב, מ"ה), לא כל המרבה בסחורה מחכים, כיון שהדבר קצוב בר"ה אין תועלת להרבות סחורה ואין הפסד במיעוט סחורה, כי כל הקצוב לו יצליח ה' במעט העסק כמו בריבוי העסק, וז"ש דהמע"ה בתחילת תהילים ובתורתו יהגה יומם ולילה, וסיים וכל אשר יעשה יצליח, דהיינו כל אשר ירויח בעשייתו יתן לו ה' בהצלחה, ואמרו עוד חז"ל (ר"ה יז ע"ב), כי אף אם נפסקו בר"ה מיעוט גשמים הקב"ה מורידה בעתה בשעת הצורך, משא"כ בתורה ובמצות ה' כי הוא בידי אדם ולא בידי שמים, כמ"ש חז"ל (ברכות לג ע"ב), הכל בידי שמים וכו', שכל מה שאדם מצפה מתי תבוא לידו לקיים מצות ה', בזה אחז"ל (אבות פ"ד, מ"ב) שכר מצוה ומצוה גוררת מצוה, שבשכר האהבה והתשוקה למצות ה' יזמין לו ה' למלאות חפצו בתורה ומצות, וע"ז

בן אתפאר

נאמר כ"א בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה, כי ע"י חפצו ורצונו לתורת ה' יעזור לו הקב"ה להגות בתורתו יום ולילה.

וז"ש "אם בחוקתי תלכו", פירוש שיאמין אמונה שלימה כי מזונותיו הם קצובים וחק מר"ה, ולא ירדוף אחר העסק כיון שאין בו תועלת בריבוי ולא יפחת במיעוטו, אבל במצות ה' הוא שומר ומצפה כלשון ואביו שמר את הדבר (בראשית לו, יא) ובשכר זה זוכה לעשותם, וזהו "ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם", וע"ז אמר "ונתתי גשמיכם בעתם", פירוש גשמיכם הקצוב לכם בר"ה אתן לכם בעתם בזמנם, וכן בכל דבר יצליח במעט עשייתו, כי יזמין לו עסקו בעת הראוי לו להרויח. אך הרודף אחר ממון כדי להרבות הונו כל מה שהוא יותר רודפו הוא בורח ממנו. עיי"ש.

מזונותיו של אדם קצובין ואין האדם רק כמלקט אשר הוכן לו ולמה ייגע להעשיר

[ב] וכתב רבינו האלשיך הק' (שמות פרק טז) בדרך רמז. דהנה בפרשת המן, רמז לנו ה' יתברך "לפקוח עינים עורות", אותם בני"א החושבים להוסיף חיל בעבודת כפים להוסיף לחם ומזון. ורגליהם לא יהלכון לעסוק בתורה, כי יאמרו מה נאכל. כי לא נוכל להרבות בשיבה אם לא נצבור עוד ועוד, וטוב לנו כי נעסוק בפרקמטיא ונרבה בסחורה, ואם נזכה ונחיה ונצליח, הננו ועלינו במעלות תורה ומצות. ואם ימעט הבית מהיות בר ולחם ומזון לרוב, נמשוך ידינו מהתורה, כי אם אין קמח אין תורה. והמה לא ידעו מחשבות ה' כי בא ליטהר מסייעין אותו. והשם לבו לעשות תורתו קבע, גם ה' יעשה את שלו. יצו את הברכה באסמיו, ויטריפנו לחם חקו, כאשר ימעט בעסק. כי אין מעצור לה'. צידה ברך יברך לאשר חשקו בתורתו ומחזיקים בה. ואותם החושבים כי טוב לגבר כי מתחילה ישא ויתן עד ירבה הונו, ורק אח"כ ילך לעסוק בתורה. הנה לא ידע כי נהפוך הוא. והינו שוגה ופתי, השם נפשו בחיים חייתו להרבות בסחורה. העולה על רוחו כי לחמו ניתן על פי מזלו, או חכמתו וחריצותו, ולא מה' היתה לו. ולא יבין, "כי הוא יתברך זן ומפרנס לכל, ומזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה לראש

בן אתפאר

השנה. ואין האדם רק כמלקט אשר הכין לו הוא יתברך. ואם כן איפה, למה ייגע להעשיר, כי לא בכח יגבר איש, וטוב לו ימעט בעסק. כי הנה לא יעדיף המרבה ולא יחסיר הממעיט, מאשר קצב לו ה"י. וכל זה רמוז בפרשת המן כיעווי"ש בדבריו.

העושר אינו תלוי ביגיעה ולא בשכלו ותבונתו של אדם

ג] וכתב רבינו בחיי בספר כד הקמח (ערך עושר) וז"ל: ומפני שהעושר אינו תלוי ביגיעה ולא בשכלו ותבונתו של אדם, על כן הזכיר שלמה בכאן אל תיגע להעשיר. יאמר כי לא תרצה ליגע את עצמך לאסוף עושר כאלו שהולכים במדברות ובמקומות הסכנה, או רוכבי ימים כדי שיכפלו ממונם, כי אסיפת העושר אינו תלוי ביגיעה ולא בשכלו של אדם. וזהו ומבינתך חדל. ויש בדבר שתי ספיקות, האחד, שלא תשיגנו ברוב יגיעה כי יש משיג במקרה ויש שלא ישיג אלו ייגע יומם ולילה, אם כן אין למשכיל להכניס את עצמו בספק הזה. והשני, שאף אם ישיגנו ביגיעתו, עוד יש ספק אם יעמוד בידו או המר ימירנו הזמן במקום אחר כהרף עין. זהו שסמך לו התעניף עיניך בו ואיננו, וידוע כי אין לך עוף מגביה עפיתו כמו הנשר שהוא מלך על כל העופות ולכך המשיל הסתלקות העושר מן העשיר להסתלקות הנשר מן הארץ על פני רקיע השמים,

ואמרו במדרש אל תיגע להעשיר מבינתך חדל, כשבא מן השמים מתקיים כשאינו בא מן השמים אינו מתקיים. שני עשירים גדולים עמדו בעולם, א' מישראל – קרח, ואחד מהאומות העולם – המן. ושניהם אבדו מן העולם, שלא היתה מתנתם מן השמים שהיו חוטפין אותם מהם. וכן אתה מוצא בבני גד ובבני ראובן, שהיו עשירים הרבה והיה להם מקנה רב ואבדו את ממונם וישבו להם חוצה לארץ, שהפרישו עצמן מאחיהם בשביל קנינם, לפיכך גלו תחלה מכל השבטים שנאמר (ד"ה א ה) ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשי. זש"ה (תהלים עה) כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים, לא ממה שאדם יוצא ועמל בסחורה והולך ממזרח למערב עושה עושר, ולא ממה שהוא מחזר במדבריות הוא מתרומם. זהו ולא ממדבר הרים מלשון רוממות, אלא מה

בך אתפאר

הקדוש ברוך הוא עושה, נוטל ממונו של זה ונותן לזה, שנאי' (שם) כי אלהים שופט זה ישפיל וזה ירים. למה נקרא שמם נכסים שנכסים מזה ונגלים לזה, וכן אמרה חנה (שמואל א ב) ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם, באף שהוא משפיל לזה מרומם את זה, לכך נאמר (במדבר לב) ומקנה רב היה לבני גד ולבני ראובן. זש"ה (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו. לב חכם לימינו זה משה. ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד, שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר, למה, שחבבו את נכסיהם יותר מן הנפשות, הוא שאמרו למשה (במדבר לב) גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו. אמר להם משה לא תעשו כך, אלא עשו את העיקר עיקר תחלה בנו לכם ערים לטפכם ואחר כך וגדרות לצאנכם, הוי אומר לב חכם לימינו, אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם חבבתם ממונכם יותר מהנפשות, חייכם אין בו ברכה שנאמר (משלי כ) נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך, לכך נאמר אל תיגע להעשיר מבינתך חדל. ואי זהו עשיר השמח בחלקו שנאי' (תהלים קכא) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. ע"כ.

עצת היצר המסמא עיני האדם - לבטל הלימוד ולפרנס את ביתו

וכתב רבינו הגר"ח מוולאזין בפ"י רוח חיים עמ"ס אבות פ"א מ' יד, כי הנה היצר הרע מסמא את עיני האדם, באמרו אליו תמיד איך אפשר לך לעסוק בתורה הלא מוכרח אתה לעסוק בפרנסה לפרנס אשתך ובני ביתך הקטנים. ומה גם בעתים הללו שעול הפרנסה כבדה עד מאוד ואין לך יום כו'. אבל באמת הוא אך עצת היצר המסמא. וכי אמרו רבותינו זכרונם לברכה (נדה טז ע"ב) שקודם יצירת הולד נגזר על הטיפה מה תהא עליה עשיר או עני. והוא בדרך כלל על כל שנותיו. ועל כל שנה בפרט אמר (ביצה טז.). מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה. נמצא עם כל יגיעותיו לא יגיע לו מאומה יותר ממה שנקצב. וזה היה יכול להשיג אף במעט עמל. אבל בדברי תורה הכל לפי היגיעה. וכל אשר יוסיף להתיגע יוסיף דעת. וזהו שאמר בעסק התורה אם אין אני לי מי לי. כי הכל תלוי בי. ובעניני עולם הזה כשאני לעצמי מה אני. ורק בהשם יתברך תוחלתי ובטחוני. ע"כ.

בך אתפאר

דפי גמרא פרושים על כותלי ורהיטי הבית

ד] ולא זו בלבד שאין השתדלות האדם מעלה ומורידה, זאת ועוד, הרי מה שהרויח ע"ח לימוד התורה הרי הוא לו למזכרת עוון בביתו ובחומותיו. וכמש"כ רבינו החפץ חיים בספרו שם עולם ח"א פ' יג. "והנה כאשר נתבונן היטב במעשינו, נמצא שבעוונות הרבים דפי הש"ס פרושים אצלנו על כותלי הבית, וכן דפי המשניות על הכסאות היפים והשולחנות הנאים, וכן ההלכות שבתורה פרושים על בגדינו היפים והבגדים היפים של כל אנשי ביתנו.

ולא תאמר כי ממשיל משלים אנכי, אראה לעיני הקורא את בירור דברי. דהנה במדרש משלי פרק עשירי איתא, ששואלין לו לאדם בעת הדין על הכל, דהיינו על מקרא ועל משנה ועל הלכות ועוד כמה ענינים עי"ש. והנה כיון ששואלין לו לאדם על הכל, מסתמא ניתן לו לאדם דעת מתחילה שיוכל להשיג הכל, וכאשר יתבונן האדם בעצמו בימי חייו יראה בעצמו שכמעט הוא חסר מכל זה, ואף אם הוא יודע במקצת, ידיעתו מועטה מאד בש"ס וכן במשניות ומדרש וכדומה. וכאשר ירצה בעצמו להבין סיבת הדבר אנה הלכו כוחותיו וזמן ימי חייו, ימצא שהחליף את הש"ס שלו (דהיינו הכחות והדעת שניתן לו על זה), בדירה נאה של כמה חדרים, וכן המשניות וההלכות על בגדים יפים לו ולכל אנשי ביתו בכל ימי חייו, הרי לך בירור דברינו שכוחותינו שניתנו לנו להשיג תורתנו הקדושה שבכתב ושבועל פה הם כעת פרושים על הכתלים והכסאות וכדומה, שהחלפנו בסכלותנו עולם עומד בעולם עובר, ונתקיים בנו מה שאמר הכתוב אכלו זרים כחו והוא לא ידע, דהיינו כח החמדה והתאוה והכעס כילו כל כוחותיו על דבר של הבל והוא לא התבונן על האונאה הגדולה שיש בהמסחר הזה, והרי אנו דומים במעשינו בעוונותינו הרבים לפראים שבאפריקה שמחליפים כסף וזהב באיזה פרחים של מיני צעצועים". ע"כ.

ובס' תשובות והנהגות ח"ג סימן תפא, הביא מהקדוש רבי אלחנן ווסרמן זצוק"ל ששאלו אותו בגדר השתדלות לפרנסה, והשיב "פרנסה לא חוטפים,

בר אתפאר

ולפעמים מרבה ומרויח, אבל מפסיד מצד אחר בבריאותו ובריאות בני ביתו או אפילו בחייו" ח"ו.

ויש להתחזק מאד בענין זה, היות ובתקופה האחרונה בפרט ישנם המפתים את בני התורה לסגור את הגמרא ולצאת ל'שוק העבודה'. ע"י כל מיני 'תמריצים' ו'פיתויים' שונים ומשונים, לרכוש 'מקצוע' ו'השכלה' (באווירה 'חרדית' כמובן...) , במסוה של 'דאגה' למחיתם של בני הישיבות. ולפיכך מוטלת עלינו החובה להטיח בפניהם את האמת הפשוטה והברורה שאין ריבוי ההשתדלות מועיל מאומה, ומעולם לא ראינו אברך שעזב את הכולל והלך לעסוק בחיי שעה שחיו היו יותר מאושרים מאברך שיושב בכולל ושוקד על התורה. וכבר אמרו בקידושין פב ע"א, "מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה". (וכ"ז מלבד החיוב הגדול לעסוק בתורה ושאין רשות ליבטל ממנה. וודאי שיש להאריך בזה עוד. ויה"ר שיהיו הדברים לתועלת).

"מה שאמרו חז"ל (ביצה ב ב) כח דהתירא עדיף, אין הכונה שיש להעדיף לפסוק הלכה כמאן דמיקל, וכאשר נתלים במימרא זו קלי הדעת, ברם הכונה מבוארת ברש"י שם וז"ל: "טוב לו להשמיענו כח דברי המתיר שהוא סומך על שמועתו ואינו ירא להתיר, אבל כח האוסרים אינה ראייה שהכל יכולין להחמיר ואפילו בדבר המותר". והיינו דכיון שדרכו של התנא להשמיענו את החידוש הגדול ביותר, לכן דרכו להשמיע את דעתו של המתיר כי בהיתר יש חידוש יותר שהרי צריך להביא ראייה לדבריו אבל איסורא יכול אדם להחמיר עליו בלא טעם, וכמו שכתבו תוס' שם. ובאמת אמרינן לפעמים דכחא דאיסורא עדיף, וכמבואר בתוס' (עבודה זרה מא. סוד"ה אמר שמואל) דהיכי שיש טעם גדול להתיר אמרינן דכחא דאיסורא עדיף עיין שם. וכן מבואר ברשב"ם (פסחים קב. ד"ה להודיעך) וכן ברשב"ם (בבא בתרא צז א, ד"ה להודיעך) דהיכא דיח סברא להתיר איכא חידוש טפי בדעת האוסר ובכה"ג כחא דאיסורא עדיף עיין שם. והיינו משום דבהני יש חידוש יותר בדברי האוסר. ומעולם לא עלתה על הדעת שיש עדיפות לפסוק הלכה כמאן דמיקל משום שהוא מיקל".

שו"ת להורות נתן ח"א בהקדמה

בן אתפאר

מתוקים מדבש

המתיקות של עמל התורה הופכת את האדם לנעלה ומקודש

א [כתב רבינו החפץ חיים בהקדמה לספרו ליקוטי הלכות, בביאור הטעם שנמשלה התורה לדבש, דכתיב 'ומתוקים מדבש ונופת צופים' (תהלים יט), וכן ימה נמלצו לחכי אמרתך מדבש לפי (פי' קיט). דהנה בידוע שיש לטבע הדבש כח מתיקות גדול, עד שאם יפול בהם דבר מאכל וישהה בה שיהוי רב, במשך הזמן יתהפך לדבש גמור. ודעת רבינו יונה שהובא ברא"ש (ברכות פרק ו סימן לה), דאם נפל בדבש חתיכת נבילה, אין הדבש אסור אעפ"י שהאיסור נימוח בתוך הדבש, כיון שדרך הדבש להפוך הדבר הנופל לתוכו לדבש, אזי כדין דבש דנים אותו ומותר. וכן דעת רוב הפו". וזהו שאמר הכתוב, שכח מתיקות התורה הוא גדול הרבה יותר מדבש ונופת צופים, דהיינו אם אדם שוקד על התורה ומתדבק בה כראוי, אפילו אם נפשו היתה רעה מאד, כוח התורה מקדשתו ומטהרתו והוא נהפך להיות איש אחר ממש.

וז"ל רבינו החזו"א בס' אמונה ובטחון פ"ג: "העמל בתורה כחו לזכות הנפש ולעשותו עדין ומצוחצח, מושך אליו את הרגש הנעים של טהרה וקדושה, ולטעת - בקרב לב עמוק - גיעול נפש להוללות ותענוגי הבל".

והוסיף ע"כ רבינו הגר"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"ג), דהנה כתבו הפוסקים שכל ד' רבינו יונה זה דוקא בחתיכה של איסור שנפלה לדבש, אך נבילה שלימה שנפלה, בזה לא התיר רבינו יונה. [וכתב בשו"ת הרשב"א ח"א סי' פ, "הדבש נראה שיש לו שתי סגולות, האחת למהר למחות ולכלות הדברים הנחתכים הנופלים לתוכו. והשניה להעמיד ולקיים הדברים הנחתכים הנטמנים בתוכו. וכמו שאמרו בבבא בתרא (דף ג' ב) גבי הורדוס הטמינה בדבש שבע שנים". וכ"נ בשו"ע (יו"ד סימן פד סעיף יב) שהדבש דרכו להעמיד ולשמור על הדברים הנטמנים בתוכו. ובביאור הגר"א (שם ס"ק לח) הביא לזה ראיה

בך אתפאר

מהנאמר במסכת בבא בתרא (ג ע"ב), שהורדוס הטמין את התינוקת שבע שנים בדבש. הרי שהדבש משמר את הדברים הנופלים לתוכו. וכתב הש"ך (שם ס"ק לז), שזה דוקא בדברים שלמים, אבל דברים הנחתכים הנופלים לתוכו, דרכו למהר למחות ולכלות]. ולפ"ז מבואר היטב מדוע דברי התורה מתוקים מדבש, היינו יותר מהדבש, דהנה מבואר שהדבש במתיקותו הופך רק חתיכות נפרדות לדבש, אבל לא דברים שלם. אולם התורה מתוקה יותר מדבש, וכחה גדול יותר, וגם אדם שלם ומאוס עם כל מידותיו הרעות, כאשר נכנס לתוך התורה, המתיקות של התורה הופכת אותו לאדם נעלה ומקודש. ע"כ.

ויש לציין, דמכאן נלמד כמה יש להאדם להכנס לעומק התורה כמשל הדבש הזה שחתיכת האיסור נכנסת לתוכו בפועל, אך אם אין האדם מעמיק בתורה, ואינו טובל עצמו בתוכה, היינו שאין הוא נכנס כולו בשקיעות המחשבה בעומק העיון, ומלקט זעיר פה זעיר שם מקופיא בעלמא, אזי חסר לו בפועל עצם כניסתו לחיים של תורה, שאע"פ שלומד התורה עדיין נחשב מחוצה לה. ורק כאשר ישקיע עצמו בלימודה, אזי יתהפך ויתקדש בקדושתה).

מדוע ישנם שאין השקפתם מתיישרת לטובה בלומדם את התורה

ב] והנה הוסיף - על האמור לעיל - הגרש"ז אוירבעך, דהנה במדרש רבה (ויקרא פרשה א) אמרו חז"ל, "כל ת"ח שאין בו דעת נבלה טובה הימנו", ומהו הדמיון לנבלה. ואולם, הנה נבלה האסורה משתנה לטובה ע"י הדבש שנהפכת בסוף להיתר, והתורה כחה גדול יותר כאמור, ואם בכ"ז אדם זה לא משתנה ע"י התורה, ואין דעותיו משתנות לטובה, הרי שגרוע יותר מנבלה. ע"כ.

ואכן, יש להבין, מדוע באמת כן הוא הדבר שישנם שאינם משתנים לטובה ע"י התורה, ובאמת אנו רואים במציאות הרבה כאלה שלומדים תורה ונשארים עם כל אותם מידות רעות והשקפות זרות שהיו להם, והיכן כח התורה שמהפכן.

בן אתפאר

ויש לבאר ע"פ מש"כ בשו"ת בית הלוי (דרושים דרוש טו), דהנה מי שחטא והמשיך עצמו וטבעו לחטוא יותר ממה שהיה לו בטבעו בעת הולדו, הרי הוא דומה לכלי כשר שנטרף על ידי שבישל בו מאכלים אסורים ונבלעו בו בפנימיות הכלי טעם האיסור, וכשירצה להגעילו ולהכשירו צריך תחילה להדיחו ולהעביר ממנו שמנונית האיסור, דאל"כ לא יעלה לו הגעלה, ורק אחר שהודח הוא בכלל כלי נקי שאין עליו איסור ממש בעין, אבל עדיין הוא כלי טרפה ע"י שנבלע בו איסור, וצריך כעת להגעילו להוציא ממנו הבלוע שבו. ובאופן זה הוא הבעל תשובה, דבתחילה צריך להעביר מעליו עצם העבירה לבל תהיה העבירה אצלו, וכמאמר הכתוב אם און בידך הרחיקהו, וכגון מי שנכשל בגזל צריך מקודם להשיב הגזלה, וכן מי שנכשל במדות ובמשקלות, צריך בתחילה להסירם מביתו לבל יהי אותו העון שורה אצלו, וכן בשארי עבירות מצינו דעצם טומאת העבירה שורה עליו, וכאמרם ז"ל קשורה בו ככלב, וכן אמרו חז"ל שמלפפתו ומקדמתו ליום הדין, וכן אה"כ ותהי עונותם על עצמותם. ומש"ה צריך מקודם להעביר העבירה מעליו, וזה נעשה ע"י שלשה חלקי התשובה שהם עקרי ויסודי התשובה מדאורייתא, דהיינו חרטה גמורה על העבר, וקבלה על להבא שלא ישוב לכסלה עוד, ווידוי וכמאה"כ והתודו את עונם. וכשעושה כן תיכף נסתלק מעליו טומאת החטא לבל יהי המקטרג והטומאה של החטא מלפפתו עוד, ונשאר ככלי נקי.

ואולם עדיין הוא ככלי נקי שאומנם אין עליו ממשות של איסור, אך מ"מ בתוכה נבלע בו איסור, דהטבע והתשוקה שגרם במעשיו הרי עדיין קשור בו בטבעו, כי ברגע אחד קשה לו לאדם להפך את טבעו שנשתקע בו זה תקופה ארוכה ולעשות לו טבע חדש אם לא במס"נ, ולזה צריך הבע"ת אח"כ להרבות בצער וחרטה על העבר עד שגודל הצער והמרירות שיש לו כעת על העבירות שעבר יעקור מלבו התשוקה והנטיה להרע שהי' לו עד עתה, וגם יגביר ע"י המצות שיעשה כח הטוב שבו עד שישוב טבעו לטוב ויצא ממנו הרע הבלוע בו, וכפי שיעור הבליעה כן צריך להיות הפליטה וכמאה"כ כל אשר יבא באש תעבירו באש וכן הוא בבעל תשובה וזהו שחלקו הגאונים ז"ל סדר הסיגופים לכל עבירה סיגוף מיוחד לפי גודל וכח של העבירה שעשה.

בן אתפאר

עמל התורה בכוחו לזכך את האדם ואין לו צורך בסיגופים ותעניות

"והנה סגולה זו מצינו ג"כ בלימוד התורה בלי סיגוף כלל, וכדאיתא במס' אבות על הלומד תורה לשמה, אמרו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן. וכבר שמעתי מליצת מאמר של 'מכשרתו', דהוא כמכשיר כלים אסורים, דהתורה נמשלה כאש, וכמאה"כ הלא כה דברי כאש, ויש לה כח וסגולה להוציא מלב הלומד התשוקה הנטועה בלבו להרע, ובתנאי אם מקודם הדיח מעליו עצם החטא, וזאת תורת הלומד דקודם עסקו בתורה צריך להתחרט על העבר וקבלה על להבא ולהתוודות על חטאיו, ואז כבר הודח מהחטא שעליו ואח"כ בעת עסקו בתורה לשמה הרי נתלבן ומעביר הזוהמא הנבלעת בו בפנימיות הלב ומכשרתו להיות נמשך אל הטוב ולהיות צדיק חסיד ישר ונאמן". ע"כ מדבריו. יעויי"ש עוד.

וכענ"ז? ממש ראיתי בס' מאור ושמש (דברים. הפטרת שבת שובה), דישנם אשר לא ראו אור התשובה הנכונה, ולא מחכמה מענים את גופם חנם, וסוברין כי זוהי התשובה העיקרית לענות נפש, ולא טוב עושים, ובפרטות בדורות אלו דחלשא עלמא ואין יכולת לסבול ענויים, ושעבוד המלכיות מחלישין הגוף ודחיקא מלתא טובא בבקשת המזונות, וממילא העצה היא שלא לענות נפש כלל, ומוטב לשים כל אחד מגמת פניו אל התשובה העיקרית, ואותה תשובה מבוארת בחז"ל (ויק"ר כה א) שאדם השב, אם היה רגיל ללמוד דף אחד, ילמד שני דפים, והדבר ברור לכל בעלי עינויים, שאין הכוונה שזו תחשב לתשובה מה שלומד דף יותר, אמנם כונתם על פנימיות הלימוד. ומהותו הוא, שקודם שילמוד ישוב בתשובה בכל עוז, שלא יהיה נאמר עליו (תהלים נ טז) מה לך לספר חקי וכו'. והנה שנינו (אבות פ"ג מ"ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו מתקיימת, ומאידך שנינו (שם פ"ב מ"ה) אין בור ירא חטא, והוא דבר הסותר קצת. אלא הכוונה שתקדים יראת חטאו לחכמתו וישוב בתשובה קודם הלימוד, וכשילמד מתוך התשובה ויקיים כל דבר תורה אשר ילמד, יפקח השם את עיניו, ויפתחו לו שערי

בן אתפאר

תשובה יותר ויותר. וזהו אין בור ירא חטא - שיראת חטא האמיתית ותכליתה אי אפשר כי אם אחר הלימוד. עיי"ש.

הרי מבואר, דאכן יש בכח התורה סגולה נפלאה להוציא ממנו התשוקה הנטועה בלבו להרע, ובכחה להופכו למוטב כמשל הדבש הזה המהפך כל הנופל בתוכו להיות כמוהו. אך כ"ז בתנאי שמקודם הלימוד הדיח מעליו עצם החטא, היינו דקודם עסקו בתורה הריהו מתחרט על העבר ומקבל על להבא וכו'. ורק כאשר נגש ללמוד באופן זה אזי יש בכח התורה "להוציא מלב הלומד התשוקה הנטועה בלבו להרע" כלשון הביה"ל.

ומה מאירים מעתה ד' רבינו השל"ה (מסכת שבועות פרק נר מצוה אות סח) וז"ל: ומה טוב הוא, כשפותח הספר יאמר, הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעת התורה, והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, זהו נקרא תורה לשמה. ע"כ. והבן.

ג] ואדרבא, י"ל דבאופן שמקודם הלימוד לא הדיח מעליו חטאיו, הרי התורה שומרת ומקיימת את מדותיו המושחתות והשקפותיו הפסולות עוד יותר, וכמו שאחז"ל ביומא (עב ב) לא זכה נעשית לו סם מיתה. וידוע מש"כ בס' מעלות התורה לרבי אברהם אחי הגר"א (בסוה"ס), בשם אחיו אדונינו הגר"א זצ"ל, דהנה איתא בילקוט האזינו (רמז תתקמב), יערף כמטר לקחי, תזל כטל אמרתי (דברים לב ב). אם תלמיד חכם הגון הוא תזל כטל, ואם לאו ערפהו כמטר. וביאר הגר"א, הטעם שמדמה אותו למטר, שהמטר יורה ומשקה שמגדל עשבים רעים וטובים כאחד, וביותר מתגדלים הרעים מהטובים. כך על ידי התורה, במי שאינו הגון, מתגדלים תכונות רעות בלבו. ועוד, דהתורה נקראת אור, והעולם הזה נקרא חשך, כמו שנאמר והיה במחשך מעשיהם (ישעיה כט טו). וכל זמן שאין החשך גדול כל כך, אזי נצול האדם באור שבידו מכל מכשול, אבל אם החשך גדול הוא מאד, חשך ענן וערפל, אזי על ידי האור שבידו, מתבלבל ונבוך יותר, כך

בְּרַאתְפֶּאָר

מי שהוא משקע בהבלי עולם הזה מאד, ומעשיו מקולקלים, אז על ידי התורה מתבלבל ונבוך יותר, ומחשבותיו מבלבלים אותו יותר. עיי"ש. והבן.

וכתב רבינו הכתב סופר עה"ת ריש במדבר, ע"פ ד' המדרש רבה, בג' דברים ניתנה התורה, במים, באש, במדבר. הא שנמשלה לאש, כי נר מצוה ותורה אור, שמאירה לאדם ומדריכתו הדרך אשר ילך בה, ואמרו בברכות יז, תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, ומצלת מן היצר הרע. אך מי שלומד ואינו הולך בדרך הישר נתהפך לו לרעה, והקב"ה מדקדק יותר עם ת"ח כדאמרו בב"מ לג: , והגד לעמי פשעם אלו ת"ח ששגגות נעשו להם כזדונות, ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ וכו'. כי ע"ה כשרואה דבר קלות בת"ח ישא קו"ח ממנו ויעשה הרע יותר ויותר, והוא יתנצל לפני ה' כי מת"ח למד לעשות הרע, ולכן זדונות נעשו לו כשגגות. ולכן כתיב בירמיה כג, כט, הלא כה דברי כאש, ששורף כל הקרוב יותר. וכבר עמד על בחינה זו בחובת הלבבות שער יחוד המעשה פרק ה'.

וזהו שאמרו חז"ל ירושלמי שקלים פ"ו ה"א, אש דת למו, תורה שנתן הקב"ה למשה היתה כתובה אש שחורה על גבי אש לבנה, כי התורה בעצמותה נותנת חיים והצלחה לאדם, וזה אש לבנה המאיר, ולובן מראה על הטוב והצלחה. אבל מי שאינו לומד על מנת לעשות היא מתהפכת לרעה ר"ל, כמ"ש רז"ל ביומא עב: , זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו וכו'. והיא אש השורפת, אש שחורה על גבי אש לבנה, שהיסוד הוא אש לבנה, ועל גבה אש שחורה לרמוז על הנ"ל, כנ"ל. וזה כונת חז"ל (דב"ר ד, ב), הספר והסייף ירדו כרוכים מן השמים, היינו הספר בעצמו כשאינם מקיימים התורה הוא בעצמו הסייף להזיק את האדם, ולכן נתן ה' התורה באש לרמוז על כי היא אש לטובה להאיר, ולרעה ח"ו לחושך כהנ"ל¹

¹ **וכתב** בתשובות והנהגות ח"ה סי' רעח, בשם הג"ר רבי משה שניידער זצ"ל, שהיה לו קרוב משפחה שנתפס למוסד המזרחי בפולין, ושולח לרבינו החפץ חיים זצ"ל לשאול עד כמה חייב לפעול ולעשות כדי להוציא משם. והשיב לו הח"ח, שצריך לעבוד במסירות נפש להצילו, וקרוב הדבר בעיניו שמותר לחלל שבת להצילו, והיינו מ"חינוך" של מזרחי ר"ל, וכן המציאות שרבים מהם ניתקו עצמם מהחרדים והתחברו למשכילים וציונים ר"ל, ועזבו גם מעיקרי הדת, וכן בזמנינו כאן בארץ ישראל על ידי המזרחי, מתחברים בנים ובנות, וכן משתתפים עם הכופרים

בך אתפאר

יש לבטל דעתינו לדעת התורה

ד] והנה בעצם השאלה מדוע באמת כן הוא הדבר שישנם שאינם משתנים לטובה ע"י התורה, והיכן כח התורה שמהפכן. הנה י"ל עוד, דהנה ודאי הוא שגדול כח התורה להפוך את האדם, ואף באופן שהאדם כולו מלא מידות רעות והשקפות פסולות, בכח התורה להופכו למוטב, אך כ"ז בתנאי כאשר האדם יודע ומכיר במעלת התורה, ונגש ללימוד באופן שמבטל דעתו ושכלו בפני התורה, ואינו לומד רק לקבל ידיעות ו'מושגים' בתורה וכיוצ"ב, אלא יודע הוא שמתעסק עם תורת אלקים חיים, המנחה אותו בדרך הנכונה, שאז התורה יכולה לעדן אותו ולהפוך אותו לטוב ליישר את שכלו. משא"כ כשאינו נכפף לתורה, ואינו נגש ללימוד התורה בהתבטלות מוחלטת שזאת התורה לא תהא מוחלפת, ונשאר בהשקפתו המעוותת, הרי שאין התורה משפיעה עליו כלל, אלא אדרבה, שומרת ומקיימת את מדותיו המושחתות והשקפותיו הפסולות עוד יותר, וכמו שאחז"ל ביומא (עב ב) לא זכה נעשית לו סם מיתה. ורק מי שמבטל דעתו בפני דעת תורה, ומשליך עצמו לגמרי "אל המים", אין מים אלא תורה, ואינו פוסח על שתי הסעיפים, אזי התורה נבלעת בדמו, וזוכה ל"וימתקו המים", להרגיש במתיקות התורה ע"י המים החיים, ובעצמו להיות נעים הליכות ומרומם, וכל כולו נהפך להיות תורה. כמשל הדבש שמהפך כל הנבלע בתוכו להיות כמוהו.

ושו"ר שכ"כ כיוצ"ב בסי' שם משמואל (פרשת כי תבוא), שאם עומד על דעתו לחשוב שמה ששכלו מחייב הוא הנכון, ואין מבטל דעתו לדעת התורה, אף שקרא ושנה, נחשב עומד מבחוץ. כי לתורה צריך להיות היפוך מזה, והוא כענין (זבחים כט א), כוף אזניך לשמוע דברי חכמים, ואז רק אז נפתח שכלו להבין דברי חכמים וחדותם. עיי"ש. [ועי"ע לו שכתב (בראשית, חנוכה), דכשהיונים שלטו על ישראל, כל מגמתם היתה להשכיחם תורתך ולהתנהג עפ"י שכל אנושי. והביא מאביו רבינו בעל האבני נזר לפרש הא דלהשכיחם תורתך ולהעבירם

למיניהם ומהללים אותם, עד שבצבא רבים מתקלקלים לגמרי, ואין שום רשות ח"ו להתיר ד"ז. ע"כ.

בר אתפאר

מ"חוקי רצונך". דדייק מכאן דהיונים היו מתנגדים לחוקים שאין בהם טעם יותר מליתר חלקי התורה, כי היונים היו פילוסופים והעיוזו לומר שכל מה שאינם משיגים בשכלם איננו אמת כמ"ש הרמב"ן, וע"כ בשאר חלקי התורה שטעמם נגלה לא היו מתנגדים כ"כ, אלא לחלק החוקים שאין הטעם נגלה לזה היו מתנגדים ביותר. אך ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים, (סוכה מה ב) היינו שהלב מעצמו אף בלתי ידיעת הטעם נמשך לעשות רצונו של מקום. עיי"ש].

כתב הרמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יג, ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' וכו', יזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים וכו'. ובס' דרך אמונה בביאור ההלכה כתב ע"ז וז"ל: "ולא שבט לוי בלבד כו'. עי' בד"א שכתבנו שנראה מדברי רבנו שאין ת"ח יוצאין למלחמה. והבאנו מגמ' דנדרים מפני מה נענש אברהם אבינו, מפני שעשה אנגריא בת"ח והוליכן למלחמה. ושם אמרי' וירק את חניכיו שהוריקן בתורה, פי' הר"ן בפי' ב' שהוריקן מן התורה ועשה בהן אנגריא. ובתנחומא מטות סי' ג', אלף למטה אלף למטה י"ב אלף חלוצי צבא וי"ב אלף לתפלה. ובמדרש אי' (איני זוכר כעת מקומו) שדוד כשהי' שולח למלחמה הי' מושיב כנגדן ללמוד תורה, שבזכות התורה יצלו. ובמכות ו' א', עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים מי גרם לרגלינו שיעמדו במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקים בתורה. ובסנהדרין מ"ט, אלמלא דוד, לא עשה יואב מלחמה. פירש"י, אלמלא דוד שהי' עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה, אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד. ובזוה"ק בשלח נ"ח א', לית מלה בעלמא דיתבר חיליהון דעמין עכו"ם בר בשעתא דישראל מתעסקין באורייתא דכל זמן דישראל מתעסקין באורייתא ימינא אתתקף ואתבר חילא ותוקפא דעכו"ם ובשעתא דישראל לא מתעסקין באורייתא שמאלא אתתקף ואתתקף חיליהון דעכו"ם ושלטינן עלייהו. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

מון שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בס' דרך אמונה פי"ג מהל' שמיטה ויובל

בן אתפאר

טבע הבריאה נוצר לפי דיני התורה ולצורך קיום מצוותיה

”היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה, ובורא את העולם”

א] במדרש בראשית רבה (בראשית א) איתא: רבי הושעיה רבה פתח (משלי ח) ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו'. ד"א אמון אומן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקדוש ברוך הוא, בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין, אינו בונה אותה מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה אותה מדעת עצמו, אלא דיפתראות, ופינקסאות יש לו, לדעת היאך הוא עושה חדרים, היאך הוא עושה פשפשין, כך היה הקדוש ברוך הוא מביט בתורה, ובורא את העולם, והתורה אמרה בראשית ברא אלהים, ואין ראשית אלא תורה, היאך מה דאת אמר (משלי ח) ה' קנני ראשית דרכו.

וכ"ה בזוה"ק פ' תרומה דף קסא ע"א איתא, בגין דכד ברא קודשא בריך הוא עלמא אסתכל בה באורייתא וברא עלמא. ובאורייתא אתברי עלמא, דכתיב (משלי ט) ואהיה אצלו אמון וכו'. ע"כ. ופירש בנפש החיים שער ד פ"י, פשט דברי הזוה"ק: וכאשר ברא הקב"ה העולם, הסתכל בה בתורה וברא העולם, ובתורה נברא העולם כפי שהוא קיים, דכתיב "ואהיה אצלו אמון" וכו'. התורה צווחת "ואהיה אצלו אמון", בי ברא הקב"ה עולם, כי בטרם נברא העולם, קדמה התורה כו', וכאשר רצה הקב"ה לברוא העולם היה מסתכל בה בתורה, בכל מילה ומילה, ועושה כנגדה אומנות העולם, כיון שכל מעשה ובריאת כל העולמות בתורה הם כו', בתורה כתוב בה "בראשית ברא" וכו' - הסתכל בזו המילה וברא את השמים, כתוב בה "ויאמר אלקים יהי אור" - הסתכל בזו המילה וברא את האור, וכן בכל מילה ומילה שכתוב בה בתורה הסתכל הקב"ה ועשה זה המעשה, ועל זה כתוב, "ואהיה אצלו אמון" באופן זה כל העולם נברא. ע"כ.

בך אתפאר

פעולות המקיימות או המחריבות את העולם נקבעו לפי דיני התורה

ב] וע"פ ד' הזוה"ק הללו, הרחיב רבינו הגר"ח מבריסק (הו"ד בחידושי הגר"י"ז החדשים סימן צ) וביאר, דנמצא דהבריאה היא לפי התורה ולא התורה לפי הבריאה. דהנה אנו יודעים שיש מצוות שהם קיום העולם, כגון פריקה וטעינה וצדקה וכדומה, שהם יסוד בנין וקיום העולם. ומאיך יש מצות ל"ת שאנו מוזהרים עליהם, כגון לא תרצח ולא תגזול, שאלו העבירות הם חורבן העולם, כי אילו היה אחד רוצח את השני, או יגזול את של חבירו, לא יהיה לעולם קיום. ונדמה לכאורה שלכך צוותה התורה על דברים אלו, כדי שיהיה קיום לעולם. והזהירה על כך כדי למנוע חורבן העולם. אבל באמת אין הדבר כן, אלא נהפוך הוא, שמאחר שיש בתורה לאו של רציחה ומשום שכתוב בתורה שאסור לרצוח, דוקא משום זה הרציחה מזיקה ומחרכת את העולם. וכן הדבר במצוות עשה כצדקה וכדו', דמשום דכתוב בתורה דמצווים בצדקה, ע"כ הוי צדקה מעשה שמקיים את העולם, וכן מבואר בחז"ל ב"ר פ"א, ואהיה אצלו אמון, אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה בי נסתכל וברא עלמא. א"כ הבריאה היא לפי התורה, והתורה היא היא התכנית של העולם, דהרי באמת היה אפשר לברוא את העולם באופן אחר לגמרי, באופן שרציחה יהיה דוקא קיום העולם, וצדקה יהיה חורבן העולם, וכי היד ה' תקצר. אלא כאמור לפי שבתורה יש מצות צדקה, ע"כ נברא העולם באופן זה שתהיה הצדקה קיומו ובנינו, וכן מאחר שיש איסור של רציחה וגזל, ע"כ נברא העולם באופן זה שרציחה וגזל מחריבין אותו, כי העולם נברא לפי התורה ולא שהתורה ניתנה לפי העולם, דהרי התורה היתה קודמת להבריאה, וכמ"ש "אסתכל באורייתא וברא עלמא".

דימה הכתוב מצוה לנר ותורה לאור שרק ע"י התורה יש תוקף לפעולת המצוה

ג] והנה בשו"ת עונג יום טוב בהקדמה לספרו, כתב בענין הפסוק 'כי נר מצוה ותורה אור' וז"ל: דימה הכתוב מצוה לנר ותורה לאור, כי המצוה היא כמו נר, אשר הנר אינו מאיר עד שיאחז בו אור האש. כן המצוה אינה פועלת להאיר על האדם, כי אם בהאחז בה אור התורה. אם עושה אותן האדם בשביל קיום מצות

בן אתפאר

התורה אז נאחז בה אור התורה להאיר על האדם ולהביא עליו הטוב הכרוך בעקבה. ולהכי כתב הר"ן ז"ל בר"ה דאף למ"ד מצות א"צ כונה וסתמא לשמה קאי, מ"מ אם מכויך להדיא שלא לצאת אינו יוצא בה. הרי אף שעשה מעשה המצוה, ולא רצה שתאחז באור התורה לקיים מצות הבורא ככתוב עלינו בתורה, לא עשה ולא כלום. וזהו כי נר מצוה ותורה אור. ע"כ. (א"ה. ועי' סוטה כא ע"א).

והנה ע"פ דברי מרן הגר"ח הנ"ל, אמרתי בס"ד ע"ז הדרך באו"א, דלכן דימה הכתוב מצוה לנר ותורה לאור. משום דאלמלא ציווי התורה מקודם, אין למצוה מצד עצמה שום ערך ומעלה, - וכמבואר בד' הגר"ח כגון גבי צדקה, דאין לומר דמשום שהיא מעלה, לכן התורה צותה על כך. דלא כן הוא. אלא דוקא משום דכתיב בתורה מצות צדקה, לפיכך הוי צדקה מעשה שמקיים את העולם - והיינו שרק ע"י ציווי התורה אזי המצוה מקבלת אור ותוקף. ולהכי דימה המצוה לנר שאין לה מצד עצמה שום ענין חיובי שמאיר לעולם, אלא רק ע"י ציווי התורה, שבכך מקבלת תוקף ומאירה ומטיבה לעולם.

[וידועים דברי רבינו האוה"ח הקדוש בפר' כי תבא עה"פ ושמת בטנא, דברים חריפים בענין וז"ל: ירמוז שצריך כל מפעלות הטובות שעשה יהיו על פי דבריהם, כאומרו (לעיל יז יא) על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט וגו'. והתורה והמשפטים ביארו אותם חכמים בששים מסכתות כמנין טנא, שזולת זה הגם שיעשה כל מצוות שבעולם ישרף הוא והם. ע"כ].

”אי אפשר לבוא לידי מתיקות התורה כי אם ע”י היגיעה
שתחלתו מר וסופו מתוק”.

רבינו ההפלאה בס' פנים יפות (שמות פרק טו).

בן אתפאר

עשו משמרת למשמרתי אין ראוי לחפש היתרים וקולות

[א] במס' שבת כב ע"ב, איתא דנר המערבי בביהמ"ק היה דולק והולך בדרך נס גם לאחר שכבו שאר כל הנרות, אף שלא ניתן בו שמן בכל יום אלא כמו שאר הנרות, דהיינו כדי לדלוק רק בלילה, בכ"ז דלק יותר שלא כפי דרך הטבע. וישנם מקשים, דאם כן - דנס זה של נר מערבי כבר היה לעולמים, ואינו דבר חדש במקדש - מהי הייחודיות של "נס פך השמן" דחנוכה שנעשה נס ודלק שמונה ימים. (ועיי' בדרושי הצ"ח לרבינו הנודע ביהודה דרוש ל"ג לחנוכה).

עוד הקשו רבים, גבי נס חנוכה, כיון שהיו שם שני נסים, נס נצחון המלחמה ונס חנוכה, אם כן למה לא עשו זכר רק לנס הנרות, ולא לנס ההצלה.²

² הנה בגמרא שבת כא ע"ב, מאי חנוכה, דתנו רבנן בכ"ה בכסלו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא להתענות בהון, שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה. ע"כ. והנה כל המפרשים עומדים על הקושי בקושיית הגמ' "מאי חנוכה", וכי לא ידעו עד אז מה זה חנוכה, הרי לפני זה כבר הובא בגמ' שם דיני החנוכה, פלוגתתם של ב"ש ובי"ה, ודיני הפתילות והשמנים וכו'.

והרגיש בזה רש"י ופירש "על איזה נס קבעוה". וצריכים לפרש שר"ל שהשאלה היא אם קבעוה על נצחון המלחמה, או על נס פך השמן, ומבאר הגמ' שקבעוה על נס פך השמן שדלק שמונה ימים, ולכן עשאום ימים טובים בהלל ובהודאה, וכדמפרש רש"י שעשאום ימים טובים לקרות הלל ולומר על הניסים בהודאה. ועיי' בשו"ת דברי יציב או"ח סימן רפג, ובשו"ת ציץ אליעזר חלק כא סיי' יז אות א'. (ועיי' בצי"א משי"כ לבאר שם, דמדוע - אם כן - ביעל הנסיס' לא מוזכר כלל נס פך השמן. עיי"ש).

ואומנם, הנה בהקושיה הנודעת אמאי עשו זכר לנס שמונה ימים הא בלילה א' בלא"ה היה כדי לדלוק, תירץ בזה המאירי בשבת כא, והפרי"ח בסי' תרע, דאה"נ דההדלקה דליל א' לא נתקנה כלל על נס הנרות, אלא על עצם הצלת עם ישראל. ע"כ. והיינו דיום ראשון דחנוכה אכן עושין בשביל נס דנצחון המלחמה. ועיי' היטב בשו"ת דברי יציב הנזכר.

ואולם, הנה מד' הגמ' מוכח שאין שום התייחסות לנצחון המלחמה. וכבר העיר כן בסי' משנה שכיר (מועדים), על דברי המאירי וה'פרי חדש' שכתבו דיום ראשון עושין בשביל נס הנצחון, דא"כ קשה, דבגמרא לא הזכיר כלל מנס דנצחון, רק אמר סתם 'וכשגברו מלכות בית חשמונאים וניצחום', ולא סיפר איך היה הנצחון, דנסיס רבים היו שם כמו שמשופר בנוסח דיועל הנסיס'. ובשלמא אי הא דשמונת ימי חנוכה הוא רק בשביל נס דשמן, לא קשה כלל למה לא הזכירו הנס

בך אתפאר

המסר מנס פך השמן – עשית מצוות לכתחילה ולא לחפש קולות

והנראה בזה, דמשה"כ עשו זכר לנס, רק על פך השמן, כיון שכל ההדלקה באותו זמן היתה בהידור ובמסירות, וכמו שכתבו ביישוב קו' הפני יהושע במס' שבת כא ע"ב, שהקשה הא קי"ל דטומאה הותרה בציבור והיו יכולין להדליק בשמן טמא. ותירצו, דבאו להראות שלא באים להסתמך על היתרים וקולות, אלא לעשות באופן שהינו לכתחילה ביותר, כי אם יתחיל האדם לחפש היתרים ימצא על כל דבר היתר. (ועי' בס' דרכי מוסר עמ' רצו). ולכן עשו דוקא זכר לנס חנוכה, שעיקרו נעשה מתוך מסירות והידור, ובאו להזכיר לנו תמיד יסוד זה. ואין זה רק זכרון לנס גרידא. ולא דמי לנס נר מערבי דמקדש. ואינו ענין לנס ההצלה.³

ובזה יתיישב ג"כ מה שהקשו, מדוע לא לקחו את פך השמן הטהור, וטיפטפו לתוכו שמנים טמאים, וכך היה מתרבה השמן הטהור, מדין קמא קמא בטיל. והיינו כאמור שרצו שיהיה הכל באופן של לכתחילה ולא בדיעבד באמצעות קולות והיתרים. ויעויין עוד בס' מועו"ז ח"ב עמ' עג, שמתתיהו ובניו דקדקו טפי אף בדרבנן, ולא רצו להשתמש בשמן טמא אפילו רק מדרבנן, וכן הוסיפו במצוה זו מהדרין, ומהדרין מן המהדרין. כל זאת, לתקן חטאו של יוחנן כהן גדול אביו של מתתיהו, (א"ה. יעויין בענ"ז בשו"ת דברי יציב חלק אורח חיים סימן רפב)

דנצחון, כיון דרק בשביל נס דשמן ניתקן, אבל אי יום ראשון ניתקן בשביל נס הנצחון, שפיר קשה.

ועוד קשה, דלקמן בגמ' (כג, א), פריך הגמרא על מה שאמרו יום ראשון מדליק מברך שלוש, מכאן ואילך מברך שתיים וממעט זמן, ופריך ונימעוט נס. וקשה, כיון דיום ראשון ניתקן בשביל הנצחון, א"כ ברכת 'שעשה נסים' היה על נס דנצחון, ויום שני התחיל נס דשמן, ועל נס זה עוד לא בירכו 'שעשה נסים' ואיך נמעט נס. עיי"ש.

³ **ובזה** יש לבאר קצת עדה"ד שיטת האור שמח בפ"ד מחנוכה הי"ב, שכתב דהאי דינא ששואל ומוכר כסותו עבור נ"ח, אינו דוקא עבור הנר העיקרי, אלא גם בשביל ההידור והתוספת. (ודלא כהמשנ"ב סי' תרעא ס"ק ג שהביא מהאחרונים דכל האי דינא ששואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק, הוא רק בשביל נר אחד בכל לילה, ולא על נרות ההידור). וכבר הביא בס' מעשה איש ח"ה עמ' קעח, מרבינו הקה"י דדברי האו"ש תמוהים, דאיך יתכן שיהיה חייב לשאול ולמכור כסותו גם לנרות ההידור. ע"כ. ולהני"ל י"ל בס"ד, דלכן מחמירים טפי אף בנרות ההידור, כיון שאין זה רק זכרון לנס, אלא זכר לנס שנעשה מתוך מסירות והידור, ולפיכך יש להחמיר גם בנרות ההידור לצאת ידי"ח לכתחילה.

בך אתפאר

על שנעשה לבסוף צדוקי, והיינו שלא היה מין מצד עצמו ח"ו (דלא קאמר שלבסוף 'נהיה' צדוקי, אלא 'נעשה' היינו שחכמים פסקו עליו כן), אלא מרוב גדלותו דימה שאין זקוק לקבל עליו כל דברי חכמים, וגרם שהנמשכים אחריו פקרו טפי. ולזה באו לתקן ולהדר אף במצוה דרבנן, לעורר בנו חשיבות מצוה דרבנן לחבבה ולהדרה. עיי"ש. (ועי"ע שם בעמ' עד בד"ה ואם כנים הדברים). ע"כ.

ועי"ע לו בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סי' רכג דהנה דעת רוב הפוסקים שחכמים דרשו במיוחד הידור בנ"ח, ואי"ז דין הידור כבכל מצוה. והטעם מפני שבאמת לא היה צורך בכל הנס, כיון שטומאה דחוייה בציבור, ויכלו להדליק בשמן טמא שנמצא, אלא שהקב"ה עשה להם נס כדי שיוכלו להדר להדליק בשמן טהור, ולכן גם אנו מצווין להדר במצות נ"ח, וזהו ענין מיוחד בנ"ח שרק בזה שמהדר מקיימה כמצותה, אף שיוצאין בלעדה, [ומיהו לשון רש"י (שבת כא ב), "והמהדרין אחר המצוות" משמע שהמהדר בכל המצוות מהדר בנ"ח, והיינו שאי"ז מצוה מיוחדת בחנוכה גופא].

הדור מצוה אינו רק ביופי המצוה אלא גם בקיום פרטיה ודקדוקי'

ב] ובכלל זה שיש להדר במצוות ולא לחפש היתרים וקולות, הנה אין ענין ההידור דוקא בנוי המצוה, אלא כל שמקיים המצוה עם כל פרטיה ודקדוקיה ה"ז בכלל הידור מצוה, וכמו שהוכיח כן בראיות ברורות בס' משאת המלך (דיסקין) סימן יז, דאע"פ שבהידור מצוה ענינו לנאות את המצוה ולחבבה, וכמו שאמרו סוכה נאה, ס"ת נאה, אכרכנה בשירים נאים. מיהו יש גם דין נוסף, והוא להדר בדיני המצוה ולהחמיר בדיניה, וזה ענין מצוה מהמובחר, וכמו שמצאנו ענין הידור בציצין שאין מעכבין המילה, וכן ממש"כ הב"ח להדר עד שליש להיות שופר של איל, וכן כתבו כמה אחרונים להדר במין המרור עד שליש, וכן יעוי' ביאור הלכה סי' תרנ"ו לענין לצאת כל השי' באתרוג דיש בזה ענין הידור מצוה עד שליש, דבכל אלו ההידורים הרי אינם ענין נוי, ואין זה אלא מענין מצוה

בן אתפאר

מהמובחר להדר ולהחמיר בדיני המצוה ולהוסיף עליה יתר על מה שצותה לנו התורה. עיי"ש.

ובחיבורי 'אוצר דין רובו ככולו' פי"ג (בענין אם מועיל רוב אפילו לכתחילה או בדיעבד), הערתי דהנה בסוכה מה ע"א איתא, כל הנוטל לולב באגודו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח וכו'. ולכאוי יל"ע בזה, הלא הדס בכלל כל המינין ומדוע יצא מן הכלל. וביארתי בס"ד, דאפש"ל דכיון דבהדס ישנו דין דלכתחילה שיהא כל שיעורו עבות, וישנו דין דיעבד שאפילו רובו עבות סגי, עיי שוי"ע סימן תרמו ס"ה, (ושם בפרק ה' הארכנו טובא בענין רובו ככולו בהדס בכמה אופנים), לכך בא לומר דכ"ז דוקא בלוקח לולב ומיניו בהידור עם כל פרטיו ודקדוקיו. ולכך ציין הדס בעבותו, כלומר הדס בעבותו באופן המושלם לכתחילה שכל שיעורו יהיה עבות, ולא רובו, דרובו אינו מהני אלא בדיעבד. (ומהדס יש ללמוד לשאר המינים). ושוי"ר כיוצ"ב בכפות תמרים שם שביאר דהא דפרט הדס טפי מאינך אע"ג דהדס בכלל המינין של לולב, אפשר משום דר"ט ס"ל בפרק לולב הגזול דהדס קטום כשר, קמ"ל דמי שעושה מצוה מן המובחר לקחת הדס בעבותו שכרו גדול יען צריך טרחא רבה לבקשו כדמוכח שם (דף לב ע"ב). ע"כ.

"משכהו לבית המדרש" – לשלול טענת היצר המפתהו להסתפק במועט בעבודת ה'

ג] ובגמ' (סוכה נב ע"ב. קידושין ל ע"ב): אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש. וכבר הקשו העולם, דאדרבה צריך לברוח ממנו ולא למשכו עוד אליו כמובן, והכי הול"ל אם פגע בך מנוול זה התרחק ממנו וברח לבהמ"ד.

והיה אפשר ליישב ולפרש דבריהם ז"ל בס"ד, דהנה לפעמים היצה"ר בא לאדם ואומר לו, הלא בסה"כ שומר מצוות הנך, ומה לך להתמיד בתורה יותר מדי. ראה כמה בני"א איכא בשוקא והם בדרגה פחותה ממך, ויש אפילו שבקושי לומדים, ולעומת בני"א רבים שבחוץ הרי אתה נחשב מעולה וכו' וכו'. ובכך רוצה

בך אתפאר

היצה"ר להרגיע את האדם שיסתפק בעבודת ה' שלו, בלי להחמיר יותר מדי, ולא ישאוף לעוד ועוד. וע"ז אמר משכהו לביהמ"ד, שם נערים עם זקנים ישבו ויתמידו בתורה, וישנם שם תלמידי חכמים מופלגים מאד, שאדם זה לא הגיע למעלתם. ואזי זה יגרום לו לראות שלא כדברי היצר שמהללו ומגדילו ביחס לאנשי העולם שבחוץ, ובכך חפץ היצר להמעיטו מעבודת ה' כאמור, אלא אדרבא האדם מראה הוא ליצה"ר שלא כדבריו, ומשיב לו שהנה בתוך בית המדרש ישנם תלמידי חכמים יותר מופלגים ממנו, המדקדקים בקלה כבחמורה, והוא שואף להגיע לדרגתם. וממילא זה יגרום לו לזנוח עצת היצר ולהדבק בתלמידי חכמים. והולך את חכמים יחכם. (וכבר המליצו, 'בשמים ממעל', בעניני שמים אל תסתפק במועט, אלא תשאוף להיות כמו אלה שמעליך. ויעל הארץ מתחתך, בענינים ארציים תביט על אלה שמתחתך, שיש להם פחות ממך, ותסתפק בזה).

לפעולת המצוה יש גבול אך לאיכות המצוה אין גבול וגם שכרו בלתי מוגבל

[ד] והנה בפסחים נ"ב, רבא רמי, כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתוב כי גדל מעל שמים חסדך. הא כיצד, כאן בעושיין לשמה, וכאן בעושיין שלא לשמה. וכדבר יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. וביאר בס' אמרי בינה (אויערבאך. דרוש ח לר"ה), שהענין הוא, דהנה כל מצוה יש לה גבול בפעולתה, ד' פרשת בתפילין, ד' ציצית, ד' מינים וכדומה, אולם איכות המצוה אין לה גבול, כי יכול לפעול כל מצוה במחשבה בלתי מוגבלת עד אין חקר וסוף, ולמסור נפשו בעסק המצוה ממש עבור עבודת הש"י. והנה על המצוה המוגבלת משלם הש"י שכר מוגבל בעוה"ז, ועל דבר שאינו מוגבל דהיינו המחשבה והשמחה שיש לאדם בעשיית המצוה, משלם הקדוש ברוך הוא שכר בעוה"ב, אשר הוא בלתי מוגבל עד אין סוף. וזה שאמר בעושיין לשמה ואזי יש מצוה בלתי מוגבל, גדול חסד ה' (כי אף מה שמשלם עבור מצוה הוא חסד כמאמר ולך ד' החסד מי הקדימיני ואשלם) מעל השמים חסדך בעוה"ב. ובאין עושיין לשמה, אזי הוא מוגבל עד השמים.

בך אתפאר

וכתב בס' פלא יועץ ערך הידור מצוה וז"ל: העובד מיראה, אינו מבקש אלא לצאת ידי חובה. אבל העובד מאהבה לפי רוב החיבה מדקדק בה שלא תחסר כל בה וכו'. ומה מאד יבוש ויכלם לעוה"ב האיש אשר הוא מקפיד על מלבושו וכלי תשמישו ובתי דירתו שלא יהא בהם קרוע ומטונף וכדומה, ומיפה ביתו בסיד וציורים וכיורים, ובמצות ה' אינו מקפיד על קרעים וכיעורים. ואשרי האיש האוהב את קונו ומכבד ה' מהונו ומרבה הוצאות על המצות להתנאות, ישא ברכה מאת ה' צבאות.

[ה] **וראיתי** בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סי' שו דברים חריפים בנידו"ד גבי מצות שביעית, וז"ל: ודע, שאף ששמיטה בזה"ז מדרבנן, מ"מ יש לשמור מצות שמיטה כהלכתה במסירות, כיון שזהו אות והיכר שמאמין ובוטח בקב"ה, וכמו שנאמר "ושבתה הארץ שבת לה" ופירש רש"י "לשם השם - כמו שנאמר בשבת בראשית", והכוונה ששמיטה היא כמו שבת והיינו אות שמאמין שהקב"ה אדון ומשגיח על כל הבריאה, ואין מזונותיו של האדם תלויים בעבודתו אלא הקדוש ברוך הוא זן ומפרנס את ברואיו, ובוטח בו שיזמין לו פרנסתו. ורמז לזה "את שבתותי תשמרו" אחד שבת הגוף ואחד שבת הארץ. ויש להזהר מאוד במצות שמיטה ויזכה בזה לברכת השי"ת וכו'.

ואיתא בחז"ל שגלות שבעים שנה בבבל היתה כנגד שבעים שמיטות שביטלו כל ימי בית ראשון. והעירני הגאון ר' בנימין מנדלסון זצוק"ל גאב"ד קוממיות, שתמוה ומופלא הדבר שהרי בימי בית ראשון היו כמה מלכים כשרים ואיך יתכן דלא נתקיימה מצות שמיטה בימיהם. אבל לע"ד נראה דלא שמרו היינו משמרת למשמרת, והיינו שמירה בגדרים וסייגים שלא להכשל באיסור עצמו, דמצאו קולות להפטר מהסייגים, והקב"ה דורש מאתנו "את שבתותי תשמרו" והיינו שתי שבתות שבת ושמיטה שצריכים לשמור אותם, והיינו לעשות סייג לאיסור, וכיון שהם לא נהגו בשמירה לפני משורת הדין, ע"כ כשנתחייבנו בעונש לא נהג עמנו הוא ית"ש לפני משורת הדין וסבלנו שבעים שנה מחורבן הבית. עיי"ש עוד בדבריו.

בן אתפאר

"בהיתר ולא באיסור" - שלא נזדקק להיתר על האיסור

ו] והנה בענין הנוסח "בהיתר ולא באיסור", כתב רבינו החת"ס בתשובה (או"ח סימן נט), דמה שאנו מתפללים שתהיה פרנסתינו בהיתר ולא באיסור, אין הכוונה בלא גניבה וגזילה שזו אינו בידי שמים, אבל הכוונה לדברים האסורים ונצטרך להתירם משום הפסד פרנסתינו. "לשיזבן רחמנא מאלו וכיוצא באלו". ע"כ. והיינו שלא שנצטרך "היתר על האיסור". והביא לדבריו בנו רבינו הכתב סופר בתשובה (אורח חיים סימן מב), ופי' עוד עזה"ד, הבקשה "בנחת ולא בצער", היינו דלפעמים מתירים משום הפסד מרובה או לעני, ולכן מתפללים שלא יהי' נדנדוד איסור שיהי' בנחת ולא בצער. ע"כ. וכיוצא"ב ביאר מדנפשיה בתשובות והנהגות ח"ה סימן סד, דבענין הבקשה "פרנסה בהיתר ולא באיסור", לכאורה תמוה דאיסור הלא זהו גזל, והוא חיוב גמור לפרוש מזה, ומה שייך ענין זה לתפלות ובקשות. אלא מיירי באיסור שיכולים להתירו ע"פ הלכה ומן הדין, ובכל זאת ראוי לחפש פרנסה ב"היתר", והיינו בלי שום היתרים.

[ובעצם קו' התשובות והנהגות, הנה כ"כ כבר הבן איש חי (פרי חקת), שלא יאמר "בהיתר ולא באיסור" דהא ודאי הקדוש ברוך הוא יפרנסנו בהיתר ולא באיסור, ואיך יאמר כן בדרך בקשה לבקש מהשי"ת על דבר זה. ע"כ. ואולם להאמור הרי שפיר יש ליישב לשון זה. והכי נקטי', יעויין בשו"ת אול"צ ח"ב פרק מו שכתב ע"ד הבא"ח, שנראה שאעפ"כ מי שנהג כן רשאי להמשיך במנהגו, משום שיש לפרש שמבקש מהקב"ה שיעזור לו להתפרנס בהיתר, ולא יבוא לידי נסיון וכדומה, ואין צריך להמנע מלומר את הנוסח שרגיל בו. ע"כ].

וכבר הבאנו במק"א שמשופר על מרנא החזו"א, שאמר מהו ההבדל בין רב "הגון" לרב שאינו הגון. כאשר בן הישיבה חוזר מהישיבה לשבות אצל הוריו בשבת, ורב המקום שם לבו שהבחור נזהר ב"הוצאה", ואומר לו: יישר כח, כשאבא לעולם העליון אצטרך ליתן דין וחשבון על כל מי שסמך על עירובי והוציא בשבת, והנה אתה הקלת מעלי את המשא. זהו רב הגון. ולא כן רב שאינו הגון שמתרעם על הבחור ואומר לו: היתכן שאינך סומך על עירובי... (סי' מעשה

בן אתפאר

איש ח"ו עמ' פב). ועי' היטב בד"ק של רבינו הקהילות יעקב בסי' חיי עולם ח"ב פ"ח (בהערה שם). ע"כ.

"לראשית ההכשרה לזה שיהיה ראוי לקנין תורה, הצריכה תורה תנאים מיוחדים, ותנאי הראשון הוא העמל והיגיעה, כמו שדרשו חז"ל אם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה, ושאר ענינים הדרושים לקנין תורה. ואפשר לבאר על פי זה ענין שבירת הלוחות שלא ראיתי ביאור ענין זה, שבהשקפה ראשונה הוא ענין סתום, היתכן שמשה רבינו ע"ה היה חושב שבשכיל שעשו ישראל את העגל, ישארו בלי תורה ח"ו, והיה ראוי לו להמתין מללמדם עד שיתקנו מעשיהם, אבל לא לשברם לגמרי ואח"כ להתנפל לפני ה' לבקש לוחות שניות. והנה חז"ל קבלו סגולה מיוחדת היתה בלוחות הראשונות, דאמרינן בגמרא עירובין דף נ"ד מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלא לא נשתברו הלוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, היינו שהיתה סגולה בהם שאם למד אדם פעם אחת, היה שמור בזכרונו לעולם, וענין זה הרגיש משה רבינו ע"ה שעלול עיי"ז להיות חילול הקודש נורא מאד, שאפשר שיזדמן שיהיה איש מושחת ומגואל במעשים רעים, בקי בכל חדרי התורה, ולמד משה רבינו ע"ה ק"ו מקרבן פסח שאמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, ולכן מצא משה רבינו ע"ה שראוי שלוחות אלה ישתברו ולהשתדל לקבל לוחות אחרים, היינו דהלוחות הראשונים היו מעשה אלקים כמו גוף הכתב כמו שמפורש בתורה, והלוחות האחרונים היו מעשה ידי אדם כמו שכתוב פסל לך שני לוחות אבנים, וענין הלוחות הוא דבר המעמיד ומקיים שלא יהיו אותיות פורחות באויר, וכיון שהיו מעשה ה' היה עומד לעד, אבל השניות שהיו מעשה אדם אינם מתקיימים רק בתנאים וגדרים, ותחלת קבלת התורה עיי"ז משה רבינו ע"ה היתה דמות ואות לכל בני ישראל מקבלי התורה, שכמו שאמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו ע"ה פסל לך שני לוחות אבנים, כמו כן הוא רמז לכל מקבלי התורה, שיכין כל איש ישראל לוחות לעצמו, לכתוב עליהם דבר ה', וכפי הכשרתו בהכנת הלוחות, כן תהיה קבלתו, מתחילה וכן גם אח"ז אם יתקלקלו אצלו הלוחות, אז לא תתקיים התורה, ועיי"ז לא יהיה מצוי כל כך ענין פחד משה רבינו ע"ה, שלפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמדות, שהוא לוח לבבו, לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קנין התורה, ואם יפול אח"כ ממדרגתו, לפי ערך זה תשכח התורה ממנו, וכמו שאמרו חז"ל שכמה ענינים גורמים לשכחת התורה רח"ל, ועל דבר גדול זה אמרו חז"ל לפרש את הכתוב בסיומא של תורה, ולכל היד החזקה שעשה משה לעיני כל ישראל".

רבינו הגר"ש שקופ זצ"ל בהקדמה לספרו "שערי יושר"

* בקונטרס זה הובאו ונערכו בס"ד לרגל הכינוס המיוחד חלקים קצרים מתוך הסי' "אמרי דעת" העתידי לצאת לאור בעה"י בקרוב, ובו מערכות ומאמרים בעניני השקפה ומוסר.

הזנודה והברכה

לנשיא עמותת "מלכות מיכאל"
הרה"ג ר' אשר דדון שליט"א
על כל עזרתו וסיועו.

ולבנו ר' אלירס דדון הי"ו אשר פועל רבות ונצורות
לרווחתם של בני הישיבות וציבור בני התורה בעירינו.

נר זכרון

לאברך היקר
ר' אברהם אבוהצירא ז"ל
בן פרחיה תחי' לאוי"ט

ת.נ.צ.ב.ה

נר זכרון

להרה"ג ר'
מיכאל אזולאי זצ"ל
בן סולטנה תחי' לאוי"ט

ת.נ.צ.ב.ה

נר זכרון

לתינוקת הזכה
יעל שולה חי ז"ל
בת תבלח"ט נועה תחי' לאוי"ט
גלב"ע א' תמוז תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה

נר זכרון

לאשה החשובה
אליס דדון בת דונה
ז"ל

ת.נ.צ.ב.ה